

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Ann Silva Elmaste

EELARVESTAMINE EESTI VÄIKEETTEVÖTETES

Bakalaureusetöö

Õppekava äriminus, peeriala majandusarvestus digiajastul

Juhendaja: Tarmo Kadak, PhD

Tallinn 2022

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 9259 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Ann Silva Elmaste

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 193330TABB

Üliõpilase e-posti aadress: annsilvaelmaste@gmail.com

Juhendaja: Tarmo Kadak, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE.....	5
SISSEJUHATUS	6
1. EELARVESTAMISE JA VÄIKEETTEVÕTLUSE TEOREETILINE ANALÜÜS.....	8
1.1. Eelarvestamise olemus	8
1.1.1. Kasu eelarvestamisest.....	9
1.1.2. Probleemid eelarvestamisega	10
1.1.3. Põhilised eelarvestamise meetodid.....	11
1.2. Väikeettevõtlus	13
1.2.1. Olukord Eestis	16
1.3 Eelarvestamine väikeettevõtetes.....	16
2. KVANTITATIIVSE UURINGU ANALÜÜS	19
2.1. Metoodika.....	19
2.2. Tulemused	20
2.2.1. Vastanute üldised andmed	20
2.2.2. Eelarvestatavad perioodid, tegevused ja ressursid	25
2.2.3. Eelarvestamise eesmärgid ning iseloomulikud jooned.....	28
2.2.4. Eelarvestamist takistavad tegurid	32
2.2.5. Eesmärkide täitmine ning finantsiline edukus.....	45
2.4. Olulisemad järeldused	51
KOKKUVÕTE	53
SUMMARY.....	55
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	58

LISAD	60
Lisa 1. Küsimustik	60
Lisa 2. Lihtlitsents	64

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas suhtuvad Eesti väikeettevõtted eelarve koostamisse ja mida nad üldse eelarvestavad ning selle kaudu kaardistada ka tegurid, mis takistavad neil eelarve koostamist. Töö teoreetiline osa koosneb eelarvestamise ja väikeettevõtluse analüüsist. Kvantitatiivse osa analüüsi põhiküsimusteks oli teada saada, kuidas jaguneb sihtgrupi arvamus eelarve koostamise osas ning mida sellest protsessist üldse arvatakse.

Töö põhineb kvantitatiivsel analüüsimeetodil. Püstitatud eesmärgi täitmiseks koostas autor *Google Formsi* keskkonnas küsitluse, millele koguti vastuseid Eesti väikeettevõtete esindajatelt.

Vastuseid analüüsides selgus, et koguni 58%-l küsitlusele vastanud mikroettevõtetest ei ole eelarvet ning väikeettevõtetest ei tegele eelarvestamisega 32%. Peamisteks eelarvestamist takistavateks teguriteks on suur aja- ja ressursikulu, vajaduse puudumine ning ebakindel tegutsemiskeskkond, mistõttu ei ole tuleviku ennustamine mõttekas. Lisaks tuli välja, et eelarvega ettevõtted hindavad kõrgemalt oma eesmärkide täitmist ning finantsilist edukust.

Võtmesõnad: eelarvestamine, Eesti, väikeettevõtted, mikroettevõtted

SISSEJUHATUS

Eelarve on paljudele firmadele vajalik juhtimise abivahend, mis aitab ettevõttel kui tervikul oma eesmäärke saavutada. Eelarve koostamise protsess, mida nimetatakse eelarvestamiseks, on üks kõige tõhusamaid viise hoida ettevõtet ja selle rahalisi vahendeid soovitud tasemel. Vaatamata eelarvestamise positiivsetele külgedele on Eestis aga ka selliseid ettevõtteid, kes endale eelarvet ei koosta.

Eelarvestamine on protsess, mille jaoks on vaja teatud aspektide efektiivsust ja vajalikkust põhjalikumalt analüüsida ning hinnata. Samuti tuleb ka eesmäärke ja sihte seada ning sellepärast tahab töö autor teada, mida arvavad Eesti väikeettevõtted eelarvestamisest ning mil määral sellega tegeletakse. Töös keskendutaksegi just väikeettevõtetele, sest väikeettevõtlus on Eestis väga levinud ning nende seas ei ole eelarvestamine nii populaarne kui suuremates ettevõtetes ning autor soovib teada selle põhjuseid. Töös käsitletakse väikeettevõtetena 10-49 töötajaga firmasid.

Töö põhieesmärgiks on teada saada, kuidas suhtuvad Eesti väikeettevõtted eelarve koostamise, mida nad üldse eelarvestavad ning millised tegurid takistavad eelarvestamise protsessi. Teema valik tuleneb sellest, et Eestis on väga palju väikeseid ettevõtteid ning nende arvamust eelarvestamise kohta ei ole varem uuritud. Eesmärgi täitmiseks analüüsib autor üldiselt eelarvestamise protsessi ja väikeettevõtluse olemust ning viib läbi küsitluse väikeettevõtete seas. Teoreetilise osa jaoks töötab autor läbi teemakohase kirjanduse ja teaduslikud artiklid.

Teema piiritlemiseks ja analüüsimiseks on autor püstitanud neli uurimisküsimust:

1. Kuidas suhtuvad Eesti väikeettevõtted eelarvestamisse?
2. Mida need ettevõtted eelarvestavad?
3. Kuidas korraldatakse eelarvestamist?
4. Millised tegurid takistavad eelarve koostamist?

Käesolev töö on jagatud kaheks osaks. Esimene ehk teoreetiline osa käsitleb endas eelarvestamise ja väikeettevõtluse olemust. See on omakorda jaotatud alateemadeks, kus kirjeldatakse nii eelarvestamist üldiselt kui ka selle kasu ja probleeme. Lisaks tuuakse välja väikeettevõtluse kirjeldus ja olukord Eestis.

Teine osa tugineb kvantitatiivsele uuringule. Selles osas kirjeldab autor metoodikat ning analüüsib sihtgrupi vastuseid. Viimases jaotises tehakse järeldused ning vastatakse püstitatud uurimisküsimustele.

1. EELARVESTAMISE JA VÄIKEETEVÕTLUSE TEOREETILINE ANALÜÜS

1.1. Eelarvestamise olemus

Eelarve on tegevuskava kvantitatiivne väljendus, mis aitab plaane kooskõlastada ja ellu viia. Paljud seostavad eelarvet aga piiranguga, mis ütleb, kui palju võib kulutada. Seda sellepärast, et kui juhatus paneb plaani paika, siis kõik osapooled peavad jääma oma kulutustega ettenähtud piiridesse. Tegelikult on eelarve aga palju enam kui lihtsalt kulutuste piirang. Põhjalikult tehtud eelarve aitab ettevõttel täita eesmärgi ja areneda. (Horngren *et al.* 2014, 289)

Eelarvestamine on tegevuste kogum, mis aitab prognoosida ettevõtte finantsvajadusi tulevikus. Lisaks saab eelarvega paika panna plaanid ressursside hankimise ja kasutamise kohta. (Mulani *et al.* 2015, 135) Eelarve aitab ettevõttel planeerida, jälgida ning kontrollida teatud projekti või terve organisatsiooni (mitte)rahalisi vahendeid. Eelarvestamise eesmärkideks on (Aru 2017, 18):

- 1) kontrollida tulusid ja kulusid (traditsiooniline kasutamine);
- 2) väljendada ettevõtte eesmärgi numbrite kaudu;
- 3) koordineerida allüksuste tegevust;
- 4) motiveerida nii juhte kui ka töötajaid ettevõtte eesmärgi täitma;
- 5) parendada ja jälgida ettevõtte tegevust.

Kuna tänapäeva ärimaailma konkurents muutub aina tihedamaks, siis on eelarvele kui juhtimisinstrumendile tekkinud lisaks veel üks funktsioon. Nimelt peab eelarve muutma ettevõtte strateegilised eesmärgid mõõdetavateks väärtusteks. See funktsioon on muutumas veelgi olulisemaks kui juhtimiskontrolli funktsioon ja seda just sellepärast, et ärikeskkond on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt muutunud. Organisatsioon vajab eelarvet, mis suudab kajastada mitterahalist tegevust rahalises võtmes ja toetab seeläbi juhtkonda oma tegevuses. (Wienhold 2015, 4)

Eelarvet kutsutakse tihtipeale ka plaaniks, mis annab täpse ülevaate selle kohta, kuidas ja mis mahus kavatsetakse ressursse soetada ning kasutada. Olenevalt ettevõtte suuruselt ja tegevusest koostatakse plaane erinevate perioodide kohta, ühest päevast kuni mitmete aastateni. (Alver, Reinberg 2002, 186) Eristatakse kolme erinevat plaani (Horngren *et al.* 2014, 295):

1. Strateegiline plaan kajastab ettevõtte üldisi eesmärke ning on kõige kaugemale tulevikku vaatav ja vähem üksikasjalik. Sellel eelarvel ei ole kindlat ajakava ning ei sisalda endas prognoositud finantsaruandeid. Strateegiline plaan on aluseks pikaajalisele plaanile.
2. Pikaajaline plaan koostatakse tavaliselt 5-10 aastase perioodi kohta. See hõlmab endas prognoositud finantsaruanded ja otsuseid, mis puudutavad näiteks toodete ning tootesarjade toomisest eemaldamist või lisamist, uute tehaste, hoonete ning seadmete kavandamist ja soetamist.
3. Lühiajaline plaan koostatakse kuni ühe aasta kohta ja hõlmab endas ettevõtte igapäevaseid tegevusi.

1.1.1. Kasu eelarvestamisest

Planeerimistegevus ja teised juhtimisvahendid (sh eelarvestamine) ei tohi ettevõttes hakata domineerima. Ei ole harvad juhud, kus leitakse, et eelarve on jäik ning justkui piirab ettevõtte juhtide otsustusvabadust. Efektiivselt juhitud planeerimistegevus võimaldab aga tegelikkuses hoopiski suuremat vabadust kõigil juhtimistasanditel ning sellepärast on oluline selle tegevuse arendamisse piisavalt aega pühendada. (Welsch *et al.* 1988, 51)

Põhjalikult koostatud eelarvetel on mitu eelist (Aru 2017, 18):

- 1) raha tõhusam haldamine;
- 2) organisatsiooniliste eesmärkide järgimine;
- 3) otsuste tegemise lihtsustamine;
- 4) suhtluse edendamine kõigi ettevõttega seotud osapoolte vahel;
- 5) personali motivatsiooni tõstmine;
- 6) juhtide tegevuse hindamine.

Eelarve koostamine sunnib juhte planeerimisele aega pühendama. Tihtipeale tulevad ette sellised olukorrad, kus tegeletakse ainult igapäevaste teemadega ega mõelda sellele, mida teha siis, kui

tulevikus peaksid mingid probleemid ette tulema. Eelarvestamise protsess justkui sunnibki juhte tulevikku vaatama, mis omakorda aitab ootamatutes olukordades käituda. Planeerimine aitab lisaks eelnevale paika panna ka ettevõtte tegevuse eesmärgid. Võib öelda, et eesmärgid on nagu sihtpunktid ja eelarved on teekaardid. Eesmärkide puudumisel on tulemusi raske tõlgendada, juhid ei näe probleeme ette ja ettevõtte tegevusel puudub suund. (Horngren *et al.* 2014, 289)

Üheks plussiks on ka veel see, et suhtlus organisatsiooni eri tasemetel paraneb. Kõrgema taseme juhid informeerivad teisi eelarvega paika pandud strateegilistest eesmärkidest ning madalamate tasemete juhid ja töötajad aga see-eest annavad tagasisidet nende täitmise kohta ning panustavad uute ideedega. (*Ibid.*) Eelarvega paika pandud tegevusplaan annab töötajatele teada, mida ja millal teha, et ettevõtte tegevus oleks võimalikult efektiivne ning saavutaks oma eesmärgid. Info liikumine on tänu plaanidele süstematiseeritud, mis aitab ka juhtimisotsuseid parendada. (Karu, Zirnask 2004, 27)

Ettevõtte tegevuse parandamiseks on oluline oma tulemustest informatiivne ülevaade saada ja neid teiste andmetega võrrelda. Kui ettevõtte ei tegele eelarvestamisega, siis võrdlust saab teha ainult varasemate perioodide tulemustega, mis enamasti ei ole arenemise seisukohalt parim variant, sest nii ei pruugi välja tulla juba nendel minevikuperioodidel tekkinud probleemid. Sellest järeldub, et võrdlusi on parem teha eelarvestatud tulemustega, sest võetakse arvesse olukordi tulevikus ning on suurem võimalus avastada tegurid, mis varasemalt on piiranud ettevõtte tegevust. (Horngren *et al.* 2014, 289)

1.1.2. Probleemid eelarvestamisega

Vaatamata eelarve koostamise plussidele leidub ka argumente, miks sellest ei ole kasu. Probleemid võivad olla seotud nii mõjuga ettevõttele (sh töötajatele) kui ka üleüldiselt eelarvestamise protsessiga. Sageli ollakse eelarve koostamisel liialt konservatiivsed või ebamõistlikult optimistlikud. Kui seatud eesmärgid on liiga madalad, siis ei ole kellelgi motivatsiooni neid täita, kuid kui need on liiga kõrged ja raskesti saavutatavad, siis jällegi võib puududa tahe tõsisteks pingutusteks. (Welsch *et al.* 1988, 53) Mõned väidavad, et eelarvestamisega seotud probleemid tulenevad eelarvete kasutamise viisist, kuid on ka neid, kes väidavad, et juba eelarve koostamise protsessid on põhimõtteliselt vigased (Libby, Lindsay 2009).

Üks suurimaid probleeme eelarvestamises on seotud töötajatega. Tihtipeale kasutatakse eelarveid töötajate karistamiseks ja hirmutamiseks ning samuti ei kaasata neid piisavalt koostamise protsessi. (Karu, Zirnask 2004, 59) Kui töötajates tekitatakse pidevalt tunnet, et nad on eelarve täitmisel ebaõnnestunud, on selle tagajärjedeks huvi kadumine töö vastu, enesekindluse langus ning hirm uute ülesannete ees. Teisalt võivad negatiivsed tagajärjed tekkida ka siis, kui töötajad jälgivad edukalt eelarves öeldut. Kuna varasemalt on leitud, et ülemused eeldavad sageli, et eelarveid saab kasutada tõhusa survevahendina tootlikkuse suurendamiseks, siis selle tulemusena võivad töötajad teadlikult püüda mitte ületada eelarves ettenähtud tulemuslikkust, et vähendada töönaosust, et eelarvestatud tulemuste tase seatakse lõpuks veelgi kõrgemale. See aga tekitab töökeskkonnas pingeid ja nõrdimust. (Welsch *et al.* 1988, 54)

Lisaks eelnevale on eelarvestamise protsess kulukas, nii ajaliselt kui ka rahaliselt mõttes. Mõned uuringud on näidanud, et ajakulu, mis kulub eelarve koostamisele, on üsna suur: ligi 30% juhtkonna ajast. Näiteks Ford Motor Company'l kulub aastas eelarve koostamisele ligi 1,2 miljardit dollarit. (Horngren *et al.* 2014, 290) Eelarve koostamisele kuluv aeg võib olla tingitud vajaliku informatsiooni ja üksikasjade keerulisusest ning inimeste arvust, kes on kaasatud eelarve koostamisse (Libby, Lindsay 2009).

Ärikeskkond muutub pidevalt, mis võib ettevõtte tulude ja kulude struktuuri muuta nii radikaalselt, et tegelikud tulemused ei klapi eelarves ettenähtuga (*Ibid.*). Ettevõtted, kes on eelarvestamise osas skeptilised, toovadki enamasti selle põhjuse ettekäändeks, sest selle järgi tundub, et eelarve koostamine ei olegi mõttekas. Kuigi on tõsi, et eelarve koostamine ebakindlates keskkondades on keerulisem, on tõsi ka see, et just sellistes olukordades on potentsiaalne kasu suurim. Seda sellepärast, et paika pandud eelarve annab justkui ette juhised, kuidas tingimuste muutudes süstemaatiliselt reageerida, mitte kaootiliselt. (Horngren *et al.* 2014, 290)

1.1.3. Põhilised eelarvestamise meetodid

Kuna eelarve koostamine võib olla keeruline protsess, siis peab iga ettevõtte vastavalt enda tegevusele ja eesmärkidele valima sobiva eelarvestamise meetodi. Erinevaid meetodeid on üsna palju ning igal on aluseks oma kindlad näitajad.

Üheks levinumaks meetodiks on baasiline eelarvestamine, mille aluseks on eelmise aasta tegelikud arvud ning neid korrigeeritakse vastava näitajaga, et saada jooksva aasta eelarve. Antud meetodi populaarsus on tingitud sellest, et see on lihtne ja kergesti mõistetav. Seda on mõistlik kasutada sellisel juhul, kui peamised kulutegurid ei muutu aasta-aastalt. (*Types of Budgets 2022*) Miinusena aga võib siin välja tuua innovatsiooni puuduse, sest konservatiivsus on antud eelarve koostamise aluseks, mis ei soodusta ega premeeri uuenduslikke ideid (Yvanovich 2019).

Nullbaasilise eelarvestamise puhul ei vaadata minevikku, vaid kõik tuleb nullist uuesti üles ehitada. Iga kulu tuleb selgelt ja põhjalikult ära põhjendada. Antud meetod kipub olema pingeline, sest selle eesmärk on vältida igasuguseid üleliigseid kulutusi, mida ei peeta ettevõtte edukaks (kasumlikuks) tegevuseks absoluutselt oluliseks. (*Types of Budgets 2022*) Seda on lihtne kooskõlastada ärieesmärkidega, sest loob tugeva seose raha kulutamise viisi ja ettevõtte üldise strateegia vahel. Negatiivseks pooleks on aga kõrge ressursivajadus: nullist alustamine eeldab töötajate jõupingutusi, märkimisväärset aja- ja rahainvesteeringut ning suurt hunnikut paberimajandust ja aruandeid. (Yvanovich 019)

Pidev eelarvestamine (*rolling*) on selline meetod, kus eelarveid uuendatakse iga kuu (või harvemini kord kvartalis), mitte kord aastas. See eelarve vaatab tulevikku, tuginedes siiski ka minevikule, kuid keskendub pigem lühiajalisele kontekstile, mis võimaldab eelarveaasta (või muu arvestusperioodi) edenedes teha muutuste ning probleemide korral strateegilisi kohandusi. (Lynn *et al.* 2004) Miinuseks on pideva eelarvestamise puhul ajakulu, sest eelarve koostamine on igakuine või kvartaalne tegevus, mitte kord aastas nagu eelnevate meetodite puhul (Yvanovich 2019).

Tegevuspõhine eelarvestamine on eelarvestamise meetod, kus tegevusi analüüsitakse põhjalikult selleks, et kulusid prognoosida. Antud meetod ei võta arvesse minevikus tehtud kulusid ning seda soovitatakse pigem uutele ettevõtetele, sest neil puuduvad varasemad kuluandmed, millele toetuda. Võrreldes teiste eelarvestamismeetoditega võimaldab tegevuspõhine meetod täpselt näha, millised on iga tegevusega seotud kulud ning see aitab kindlaks teha need kulud, mis võivad ettevõtte kasumlikkust kahjustada. Meetodi rakendamise suurim puudus on ajakulu, sest tehnilisi üksikasju, mida on vaja läbi töötada, on väga palju. (*Activity-Based Budgeting ... 2022*)

1.2. Väikeettevõtlus

Ettevõtlust käsitlevates artiklites kasutatakse tihtipeale mõistet VKEd (väikese ja keskmise suurusega ettevõtted), mille alla kuuluvad nii mikro-, väike- kui ka keskmise suurusega ettevõtted ning seetõttu on raske leida informatsiooni, mis iseloomustaks konkreetselt ainult väikeettevõtteid. Sellepärast ongi järgnevalt välja toodud väikeettevõtete taust suuresti seotud ka mikro- ja keskmise suurusega ettevõtetega. Näiteks Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD — *Organization for Economic Co-operation and Development*) andmetel on nendega liitunud riikides VKEd valdavas enamuses olevad ettevõtlusvormid, moodustades ligikaudu 99% kõigist ettevõtetest. Lisaks pakuvad VKEd enim töökohti, moodustades umbes 70% töökohtadest. (*Enhancing the Contributions of ...* 2017, 6)

Väikeettevõtteid saab piiritleda järgmiste tunnustega (Kuura 2001, 11):

- suhteline väiksus, mida väljendab töötajate arv, aastane netokäive ning bilansimaht;
- omanikepoolne juhtimine;
- sõltumatus.

Väikeste ettevõtete täpse suuruse kohta ei eksisteeri standardset rahvusvahelist määratlust, kuid peamiselt kasutatakse selle jaoks näitajaid nagu töötajate arv, käive ning bilansimaht. Nimelt on need andmed eri riikide õigusaktides määratletud erinevalt, eelkõige seetõttu, et sellised näitajad sõltuvad enamasti iga riigi sisemajanduse suurusest. Euroopa Komisjon on ettevõtete suurused klassifitseerinud järgmiselt (*Annual report on ...* 2021, 8):

- mikroettevõtted: vähem kui 10 töötajat, käive < 2 000 000 ja bilansimaht < 2 000 000;
- väikeettevõtted: 10-49 töötajat, käive < 10 000 000 ja bilansimaht < 10 000 000;
- keskmise suurusega ettevõtted: 50-249 töötajat, käive < 50 mln ja bilansimaht < 43 mln.

Aastakäibe arvutamiseks lahutatakse tulust, mille ettevõtte teenis asjaomasel aastal toodete või teenuste müügist, maha kõik mahahindlused. Käive ei tohiks sisaldada käibemaksu ega muid kaudseid makse. Aastabilansi kogumaht näitab ettevõtte varade väärtust kokku (ehk bilansi aktiva või passiva). (VKEde määratlust ... 2015, 11)

Võrreldes suurte ettevõtetega ei ole väikeettevõtetes otsuste langetamiseks loodud nii formaalseid süsteeme ja nendesse kaasatakse vähem inimesi ning tänu sellele on otsustusprotsessid kiiremad.

Viimastes käib tegutsemine üldiselt nii, et asutaja ehk omanik-juht ütleb, kuidas midagi teha tuleb. Sellest tulenebki üks väikeettevõtte tunnus, et sageli on juhtkond üks inimene, kes on ka omanik, mis tähendab lisaks veel sõltumatust, sest otsuseid langetatakse nii, nagu soov on. (Lobonțiu, Lobonțiu 2013, 553)

Nagu võib näha OECD andmetest, on väikesed ettevõtted väga laialdaselt levinud. Seda massilist levikut on püütud põhjendada kolme enamlevinud teooriaga. Esiteks ütleb taandarengu surve teooria, et kriisidest põhjustatud töötuse suur määr sunnib inimesi äraelamiseks uusi võimalusi otsima ja seeläbi jõuavadki paljud ettevõtluseni. Sama teooria kohaselt jätvavad suurettevõtted oma tegevusest välja vähetulusad äriideed ning need ideed võtavad üle väikeettevõtjad. Teiseks on tehnoloogiavahetuse teooria, mille kohaselt tehnoloogia areng lõi soodsad tingimused kõrgtehnoloogiliste väikeettevõtete tekkeks, mis aga ei arvesta sellega, et kvaliteetsete masinate soetamine hindade mõttes võib olla oluliseks takistuseks äri alustamisel. Heaolu kasvu teooria väidab, et nõudlus masstoodangu järele väheneb, sest inimeste sissetulekud suurenevad ja hakatakse tarbima mõnevõrra kulukamaid väikeettevõtjate turunišiga tooteid/teenuseid. Viimasele teooriale heidetakse ette aga seda, et jõukamates riikides tõusevad koos palgaga ka riigile makstavate maksude summad, mis suurendavad ettevõtjate kulutusi. (Kuura 2001, 34)

Kuna väikeettevõtlus haarab ärimaailmast nii suure osa enda alla, on sellel ühiskonnas ka teatud rollid täita ja neid nii positiivseid kui ka negatiivseid. Innovatsioonide levitamine on neist kõige olulisem. Varasemalt sai mainitud, et väikeettevõtete tooted/teenused on sageli turunišiga ja seeläbi ka uudsed, mis annab neile suurte ettevõtete ees konkurentsieelise, sest suudavad efektiivsemalt innovatsioone omandada. Näiteks mõne riigi kogemused näitavad, et väikeettevõtte töötaja tuleb mõne uuendusega välja 2,5 korda suurema tõenäosusega kui suure ettevõtte töötaja. (*Ibid.*, 35)

Veel üks tähtsamatest rollidest on arvukate töökohtade pakkumine, mis aitab kogukondadel edasi areneda. Väikeettevõtted palkavad enamasti töötajaid, kes elavad nende kogukondade läheduses, kus nad tegutsevad, suurendades seeläbi kohalikku tööhõive määra. (Natter 2018)

Positiivne aspekt väikeettevõtete juures on ka paindlikkus, mis paljude arvates kompenseerib väiksemad palgad ja odavama tehnoloogia. Paindlikkust peetakse oluliseks, sest aitab turutingimuste muutudes ettevõttel kiiremini kohaneda ja seda paremini, kui suurettevõtted, kus

valitseb keeruline juhtimissüsteem. Eriti tuleb paindlikkus kasuks näiteks majanduskriiside ajal. (Kuura 2001, 36)

Kõige negatiivsemaks pooleks väikeettevõtluse juures on varimajandus. Korduv majandusliku seisundi allakäik ja sissetulekute vähenemine soodustavad olukordi, kus inimesed pöörduvad ebaseaduslike meetodite poole, et elukvaliteet ei langeks. Sageli kipub see tegevus toimuma läbi oma ettevõtte. Tänapäeval leitakse pidevalt juurde uusi võimalusi, kuidas oma majandustehinguid raamatupidamises legaalsena näidata, isegi siis, kui need tegelikult seda ei ole. Eriti lihtne ongi see aga väikeettevõtete puhul, kus omanik ja juhtkond on tihtipeale üks ja sama inimene ning seetõttu sisemine kontroll leebem ning nii on lihtsam maksudest mööda hiilida, isiklikke kulusid ettevõtte kuludena näidata ja muudki ebaseaduslikku tegevust teha. (*Ibid.*, 38)

Vaatamata sellele, et väikeste ettevõtete arv on suur, ebaõnnestuvad neist paljud. On tehtud uuringuid läbikukkumise statistika kohta ning need on näidanud, et 20% väikeettevõtetest sulgeb oma äri juba esimesel aastal, 30% teisel aastal ja 50% viiendal aastal. Tõsiasi on ka see, et umbkaudu 70% väikeettevõtetest ei jõua oma kümnendast sünnipäevast kaugemale. (Cowan 2019)

Põhjuseid, miks väikeettevõtted ebaõnnestuvad, on mitu. Näiteks puudub neil (*Ibid.*): visioon, nišš, äriplaan, turundusplaan, pidev õppimine ja järjepidevus.

Kui ettevõtja ei ole enda jaoks lahti mõtestanud eesmärged, siis tihtipeale raisatakse väärtuslikke ressursse, nagu raha, aeg ning energia, teemadele, mis ettevõtet edasi ei vii. Järgmiseks põhjuseks on niši puudumine, sest ilma selleta ei leita õiget sihtturgu. Kui proovitakse oma ettevõtet kõigile atraktiivseks muuta, pole see lõpuks mitte kellegi jaoks atraktiivne. Spetsialiseerumine muudab sihtturu kitsamaks ja tänu sellele on parem võimalus jõuda nendeni, keda tegelikult soovitakse teenindada. Samuti on olulised ka turundus- ja äriplaan, sest need aitavad piiritleda tegevust ja paika panna strateegia. Edukuse aluseks on ka järjepidevus ning seda nii uute teadmiste saamises kui ka äri arendamises. Pidev uuendusmeelsus ja tahe juurde õppida aitavad ettevõtte protsesse tõhusamaks muuta ja tänapäeva kiiresti muutuva maailmaga kaasas käia. (*Ibid.*)

1.2.1. Olukord Eestis

Väikeettevõtlus hakkas Eestis kiiresti arenema peale iseseisvumist 1991. aastal ning veelgi kiiremini peale rahareformi vastuvõtmist 1992. aastal. Samal aastal sai Riigikogus võimule liberaalne koalitsioon, tänu kellele hakkasid ka ettevõtluseks vajalikud tingimused soodsamaks muutuma. Peale seda tõusis Eesti ettevõtlus maailmas arvestatavale tasemele ning hakati ka väljapoole riigipiire vaatama. (Kuura 2001, 55)

Väikeseid ettevõtteid on Eestis väga palju. Statistikaameti andmetel oli Eestis 2021. aasta seisuga kokku 145 717 ettevõtet, millest 10-49 töötajaga oli 6284 tükki ning alla 10 töötajaga 138 134. See tähendab seda, et 99,1% Eesti ettevõtetest on väikesed. Mikroettevõtete seas on kõige populaarsemad tegevusvaldkonnad töötajate arvu poolest hulgi- ja jaekaubandus (sh mootorsõidukite ja mootorrataste remont; 22 025 töötajat), kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (20 043 töötajat) ning ehitus (14 576 töötajat). 10-49 töötajaga ettevõtetes oli enim töötajaid hõivatud töötleva tööstuse (1251 töötajat), hulgi- ja jaekaubanduse (1106) ning veonduse ja laonduse (506 töötajat) valdkondades. (Statistikaamet, tabel ER025)

Eesti mõistes on mikroettevõtte osäühing, kelle töötajate arv jääb alla kümne, varad on kokku kuni 175 000 eurot, kohustised ei ole suuremad kui omakapital, müügitulu on aruandeaastal kuni 50 000 eurot ning kellel on üks osanik, kes on ka juhatuse liige. Väikeettevõtte on aga äriühing, kelle varad on kokku kuni 4 000 000 eurot, müügitulu kuni 8 000 000 eurot ja keskmine töötajate arv aruandeaasta jooksul 50 inimest. Väikeettevõtete puhul võib aga üks näitajatest aruandeaasta bilansipäeval ületada neid tingimusi. (Greenbaum 2016)

1.3 Eelarvestamine väikeettevõtetes

Ameerika Ühendriikides asuv äriuuringute korraldamisele spetsialiseerunud firma *Clutch.io* viis 2020. aastal läbi küsitluse 335 väikeettevõtte seas eelarvestamise kohta „*How Small Businesses Budget*”. Uuringust selgus, et väikeettevõtted suhtuvad eelarve koostamisse erinevalt, kuid kõik sõltub ettevõtte suuruselt ja üldisest majanduskeskkonnast. (Roddy 2022)

Olulisemad tähelepanekud, mis küsitlust analüüsidest välja tulid (*Ibid.*):

1. Umbes pooled küsitletutest ei koostanud 2020. aastal endale ametlikult dokumenteeritud eelarvet. Peamiseks põhjuseks toodi välja asjaolu, et eelarve on tarbetu piirang tegevusele.
2. Küsitletud ettevõtetest 19%, kus on alla 10 töötaja, ei koostanud 2020. aastal mitte mingisugust eelarvet. Sellest järeldus, et väiksemad ettevõtted jätavad suurema tõenäosusega eelarve koostamise vahele.
3. Enamasti suudetakse püsida eelarvega paika pandud piirides. Ligi 35% eelarve koostanud vastajatest kulutas rohkem, kui planeeriti, mis viitab sellele, et tõenäosus eesmärkidest kinni pidada on üsna kõrge.
4. 54%-l ettevõtetest oli küsitluse läbiviimise ajaks koostatud ka juba eelarve 2021. aastaks, mis näitab, et enamik ettevõtteid näeb eelarve pidamises väärtust.

Eelarve on väikeettevõtete jaoks sama oluline kui suureettevõtete jaoks, sest aitab oma tulude ja kulude üle arvestust pidada. Järgnevalt on välja toodud põhjused, eelkõige väikeettevõtete vaatenurgast, miks on eelarvestamine vajalik. (Mustafa 2022)

Tänapäeval on laenude võtmine paljude väikeettevõtete vältimatu osa. Eelarve koostamine on tõhus finantsvahend rahaliste ressursside täpseks jaotamiseks, sest nii saab hästi silma peal hoida oma võlgadel. Lisaks on väikeettevõtetel rahavood piiratud. See tähendab, et nad peavad raharessursse veelgi strateegilisemalt planeerima ja kasutama. Rahavoogude juhtimine on abiks teadlike äriotsuste tegemisel nii investeerimise, rahastamise kui ka muu tegevuse osas. (*Ibid.*) Kuna laenuandjad peavad paljusid väikeettevõtteid kõrge riskiga klientideks, siis eelarve aitakski vajadusel viimastel tõestada, et nende ettevõtetel on selge strateegia ja realistlik plaan kasumi teenimiseks (Maduekwe, Kamala 2016, 183).

Lisaks eelnevalt välja toodud küsitlusele on eelarvestamise populaarsuse kohta väikeettevõtetes tehtud nii mõnigi uuring. Järgnevalt on välja toodud kolme uuringu kokkuvõtted, mis viidi läbi Ameerika Ühendriikides, Indias ning Lõuna-Aafrika Vabariigis.

Aastal 2017 uuriti USA-s, kuidas mõjutavad eelarvestamine ning ettevõtte vanus finantstulemusi. Kokku analüüsiti 77 ettevõtte vastuseid, kellest 23 (29,9%) ei koostanud eelarvet ja 54 (70,1%) koostas. Vastustest selgus, et eelarve koostamine aitas oluliselt saavutada soovitud finantstulemusi, kuid seos finantstulemuste ja ettevõtte vanuse vahel puudus. Selle uuringuga

järeldati, et eelarvestamine võib aidata juhtidel parandada oma väikeettevõtte finantsseisundit. (Foster 2017)

Lõuna-Aafrika Vabariigis tehti uuring 92 väike- ja keskmise suurusega ettevõtte seas, kellest 21% ei koostanud eelarvet ning 79% koostas. Antud uuringu tulemused näitasid, et enamik vastanutest koostab eelarvet, millest kõige populaarsemad on müügieelarved, ostueelarved ja kassaeelarved. Kuigi autorid eeldasid, et enim kasutatakse eelarvestamiseks baasilist ja nullbaasilist meetodit, siis selgus hoopiski, et enamasti kasutatakse staatilise (jäiga) eelarvestamise ja paindliku eelarvestamise meetodeid. Samuti näitasid tulemused, et eelarveid kasutatakse kõige sagedamini ettevõtte tegevuse jälgimiseks, tulemuslikkuse mõõtmiseks, tuleviku planeerimiseks ja otsuste tegemise parandamiseks ning peamiste eelarve koostamist takistavate teguritena toodi välja juhtkonna toetuse ja kvalifitseeritud personali puudumine. (Maduekwe, Kamala 2016)

Indias läbi viidud uuringus analüüsiti 268 väike- ja keskmise suurusega ettevõtte vastuseid. Sellest selgus, et eelarvestamisprotsessil on positiivne mõju India VKEde tulemuslikkusele. Need ettevõtted, kes tegelevad eelarve koostamisega, on saavutanud kõrgemaid müügitulemusi ja kasumeid. Suuresti mõjutavad eelarve koostamist ettevõtte suurus ja omanike hoiakud. Peamise puudusena toodi välja eelarvestamisprotsessi ressursivajadus ja seda eelkõige rahalises mõttes, sest vajalikke vahendeid (näiteks tarkvara ja koolitus) võib olla kulukas soetada. (Mulani *et al.* 2015)

2. KVANTITATIIVSE UURINGU ANALÜÜS

2.1. Metoodika

Antud kvantitatiivne uuring on koostatud selleks, et uurida eelarvestamise protsessi kohta Eesti väikeettevõtetes. Analüüsi teostamiseks koostas autor küsimustiku (vt Lisa 1), millele soovis vastuseid väikeettevõtete esindajatelt. Töö eesmärkidest lähtuvalt olid küsimustiku koostamise aluseks järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas suhtuvad Eesti väikeettevõtted eelarvestamisse?
2. Mida need ettevõtted eelarvestavad?
3. Kuidas korraldatakse nendes ettevõtetes eelarvestamist?
4. Millised tegurid takistavad eelarve koostamist?

Uuritavaks sihtgrupiks on Eesti väikeettevõtted (10 kuni 49 töötajat). Statistikaameti andmetel oli 2021. aasta seisuga meie riigis alla 10 töötajaga ettevõtteid 138 134 tükki ning 10-49 töötajaga ettevõtteid 6284 (Statistikaamet, tabel ER025). Kontaktide otsimiseks kasutati Äripäeva infopanka, mis koondab endas Eesti ettevõtetega seotud andmeid Äriregistrist ning Maksu- ja Tolliametist (Äripäeva infopank, tabel *Müügi- ja turundusnimekirjade...*). Otsingu kriteeriumiks valiti töötajate arv 10-50. Antud andmebaas leidis vastavalt kriteeriumile 6606 ettevõtet, kellest autor valis juhuslikult 800, kuid saatmise käigus selgus, et 32 e-maili aadressi ei olnud enam kasutuses. Lisaks oli autoriga nõus jagama oma väikeettevõtetest kliendibaasi kontakte Eestis tegutsev raamatupidamisbüroo UCS Partner OÜ, kellelt saadi 78 e-maili aadressi. Seega kokku saadeti küsitlus 846-le ettevõttele.

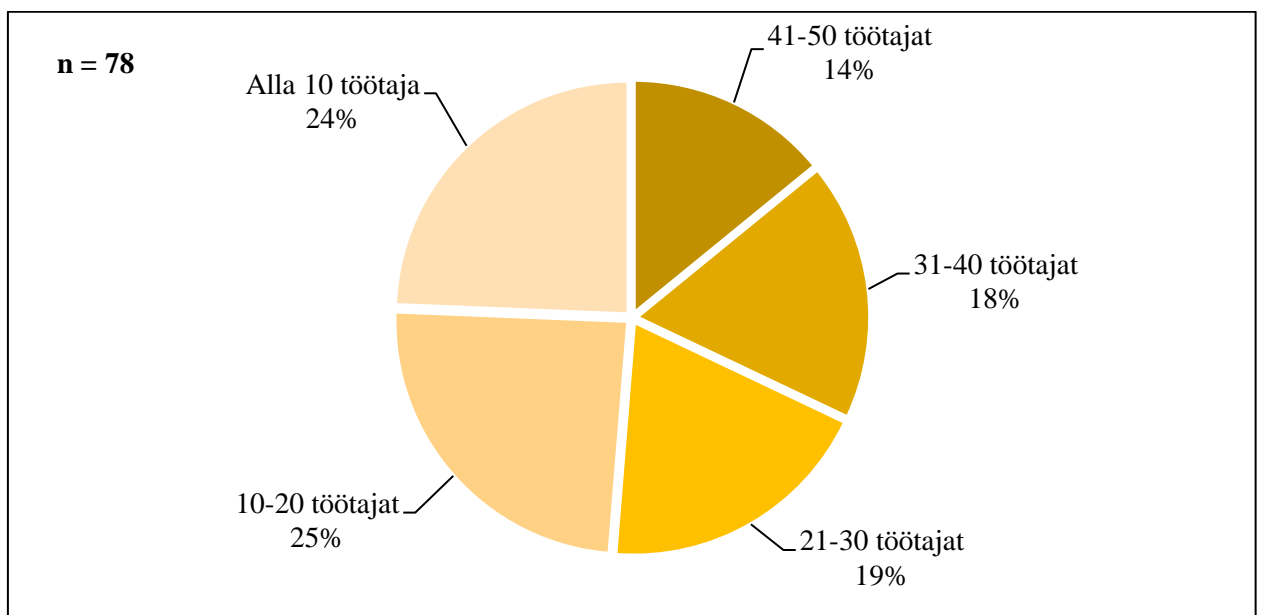
Vastuseid uurides selgus, et Äripäeva infopangast saadud andmed oli veidi vananenud, sest mõni vastanud ettevõttest kuulub hoopiski mikroettevõtete kategooriasse, mis algselt ei olnud eesmärgiks. Autor otsustas siiski, et kellegi vastuseid ei hakata analüüsist välja jätma, vaid see annab hoopiski hea võimaluse väike- ning mikroettevõtteid võrrelda. Seega moodustavad antud uuringu valimi Eesti väikeettevõtted (10-49 töötajat) ning mikroettevõtted (alla 10 töötaja).

Autor koostas uuringu aluseks oleva küsitluse *Google Forms* keskkonnas (vt Lisa 1) ning oli vastajatele avatud 11.04-03.05.2022, mis teeb kokku kolm nädalat. Vastavalt uurimisküsimustele pandi kirja 18 küsimust nii üldiselt ettevõtte kohta kui ka eelarvestamisprotsesside kohta. Vastajatele oli tagatud täielik anonüümsus. Küsimuste tüüpe kasutati ankeedis erinevaid. Valikvastustega küsimusi oli nii selliseid, kus sai valida ainult ühe vastusevariandi, kui ka selliseid, kus sai valida mitu varianti. Lisaks kasutati ka maatriks-tüüpi küsimusi, kus oli 7-palline Likert skaala, ning avatud vastustega küsimusi. Vastuseid laekus kolme nädalaga kokku 78, mis teeb vastamismääraks umbes 9,2%. Vastanutest oli väikeettevõtteid 59 tükki ning mikroettevõtteid 19 tükki. Antud valim ei anna kahjuks alust teha järeldusi kogu üldkogumi suhtes, aga annab siiski hea võimaluse võrrelda erinevaid suurusgruppe.

2.2. Tulemused

2.2.1. Vastanute üldised andmed

Küsimustiku esimesed küsimused puudutasid ettevõtte üldist olemust. Nendega sooviti teada ettevõtte töötajate arvu (vt Joonis 1), vanust, tegevusvaldkonda ning olukorda eelarvestamise kohta.

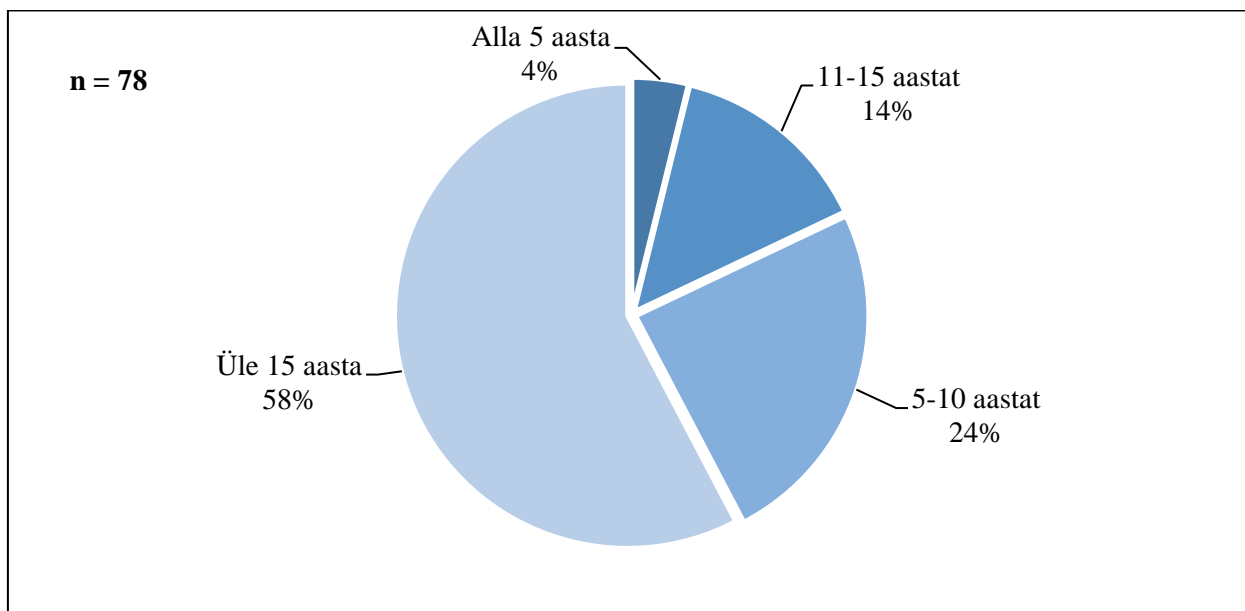

Joonis 1. Vastanud ettevõtete jagunemine töötajate arvu põhjal

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

Vastused on välja toodud protsentides, näitamaks osakaalu kogu valimist, mis oli 78 vastajat. Mikroettevõtteid vastas küsitlusele 19 tükki ehk 24%, mis on üsna arvestatav osa ja sellepärast otsustati ka need vastused arvesse võtta, et võrrelda väikeettevõtete vastustega. Kõige suurema osa vastajatest moodustasidki eelnevalt mainitud mikroettevõtted (1-9 töötajat) ning 10-20 töötajaga ettevõtted, keda oli ka 19 vastajat (24%), seejärel kolmandana 21-30 töötajaga (15 tk ehk 19%) ning peale seda 31-40 töötajaga ettevõtted (14 tk ehk 18%). Kõige vähem tuli vastuseid 41-50 töötajaga ettevõtetelt, keda oli 11 vastajat ehk 14%.

Joonis 3 kajastab informatsiooni sellest, kuidas vastanud ettevõtted jagunesid vanuse põhjal. Siin veel ei eristata mikroettevõtete ja väikeettevõtete vastuseid.

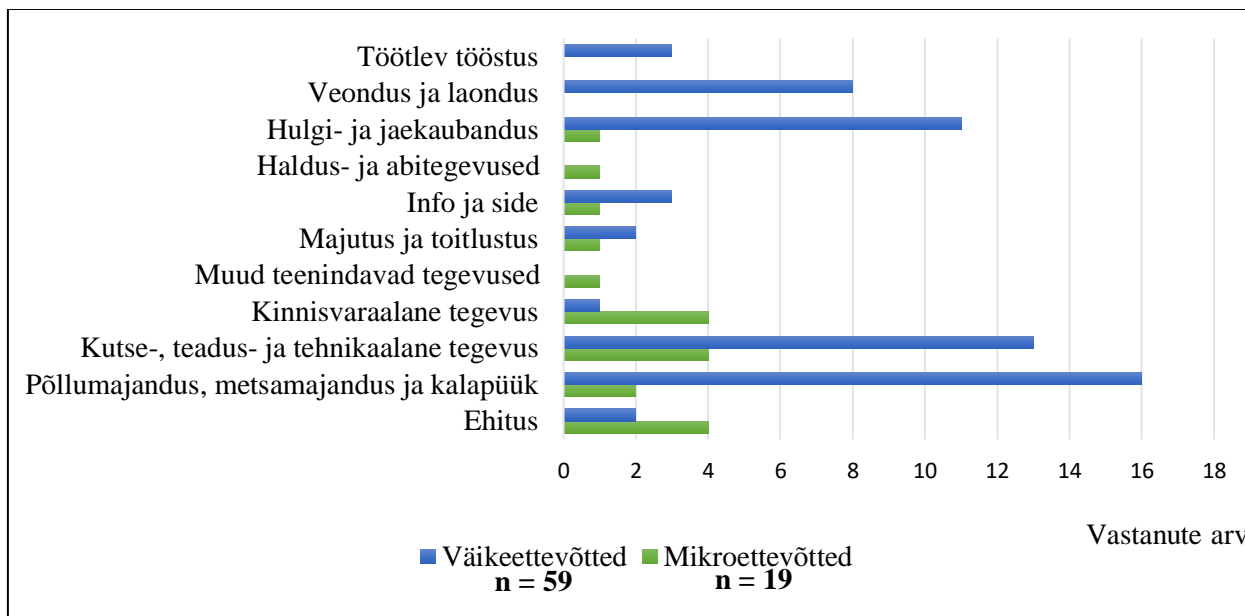

Joonis 2. Vastanud ettevõtete jagunemine vanuse põhjal

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

Kõige suurema osa, lausa 58% ehk 45 vastajat, moodustasid üle 15 aasta vanused ettevõtted. Järgnesid 5-10 aastased ettevõtted (24% ehk 19 vastajat) ning seejärel 11-15 aastased ettevõtted (14% ehk 11 vastajat). Kõige vähem vastas küsitlusele alla 5 aastaseid ettevõtteid, keda oli 4% ehk kolm vastajat.

Joonisel 3 on näha vastanud ettevõtete tegevusvaldkonnad. Siin on eristatud vastused vastajate suuruse põhjal. Antud joonisel on tegevusalad märgitud Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK) alusel (Registrite ja Infosüsteemide Keskus, EMTAK 2008 ...).

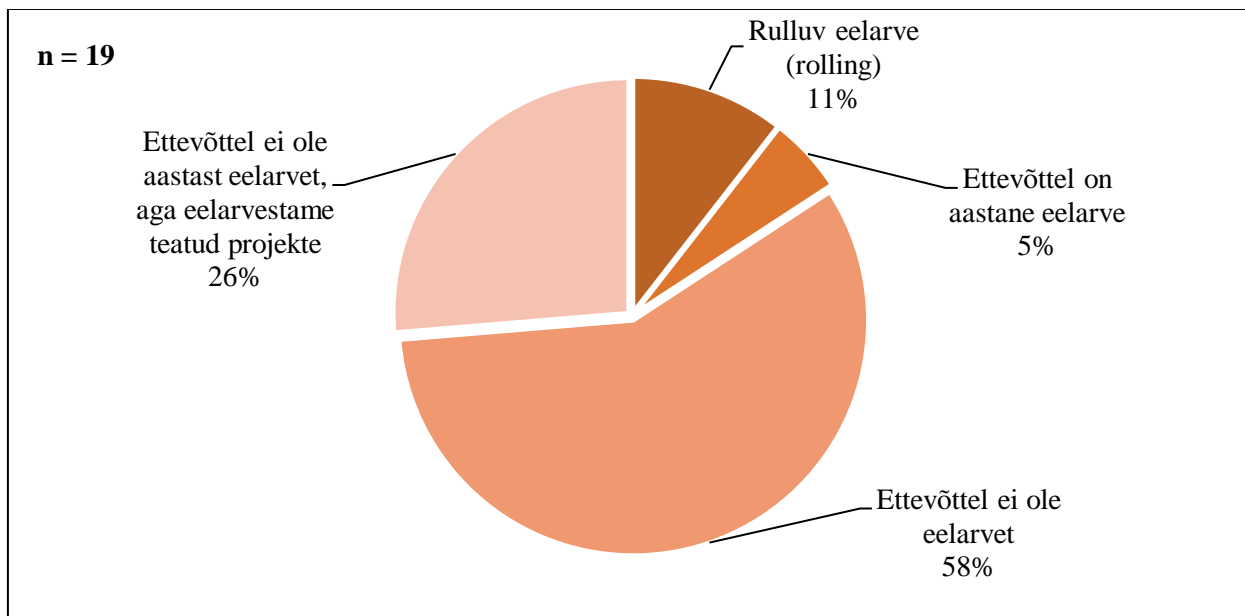

Joonis 3. Küsitlusele vastanud ettevõtete tegevusvaldkonnad
Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

Küsitlusele vastas väikeettevõtteid enim põllumajanduse, metsamajanduse ning kalapüügi valdkonnast (16 vastajat). Antud valdkonna jaotamisel oli kõige rohkem vastajaid põllumajandusest, kus tegeletakse piima ja teravilja tootmisega ning loomakasvatusega. Järgmiseks populaarseks valdkonnaks nende seas oli kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus (13 vastajat). Siin olid tegevusaladeks näiteks raamatupidamine, ärinõustamine, masinaehitus, insener-tehniline nõustamine, hoonete eriosade projekteerimine, ehitusjärelevalve ning reklaamindus. Populaarsuselt kolmas valdkond oli hulgi- ja jaekaubandus (11 vastajat), kus tegeletakse näiteks kooli- ja kunstitarvete müügiga, mööblifurnituuri ja kinnitusvahendite hulgimüügiga ning e-kaubandusega.

Mikroettevõtete seas olid populaarsemad tegevusvaldkonnad kinnisvaraalaane tegevus, kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus ning ehitus, kus igas oli võrdselt vastajaid. Ehituse valdkonnas tegeletakse näiteks ventilatsiooni paigaldusega ning kutse-, teadus- ja tehnikavaldkonnas ärijuhtimisalaste konsultatsioonidega, raamatupidamisega ja masinaehitusega.

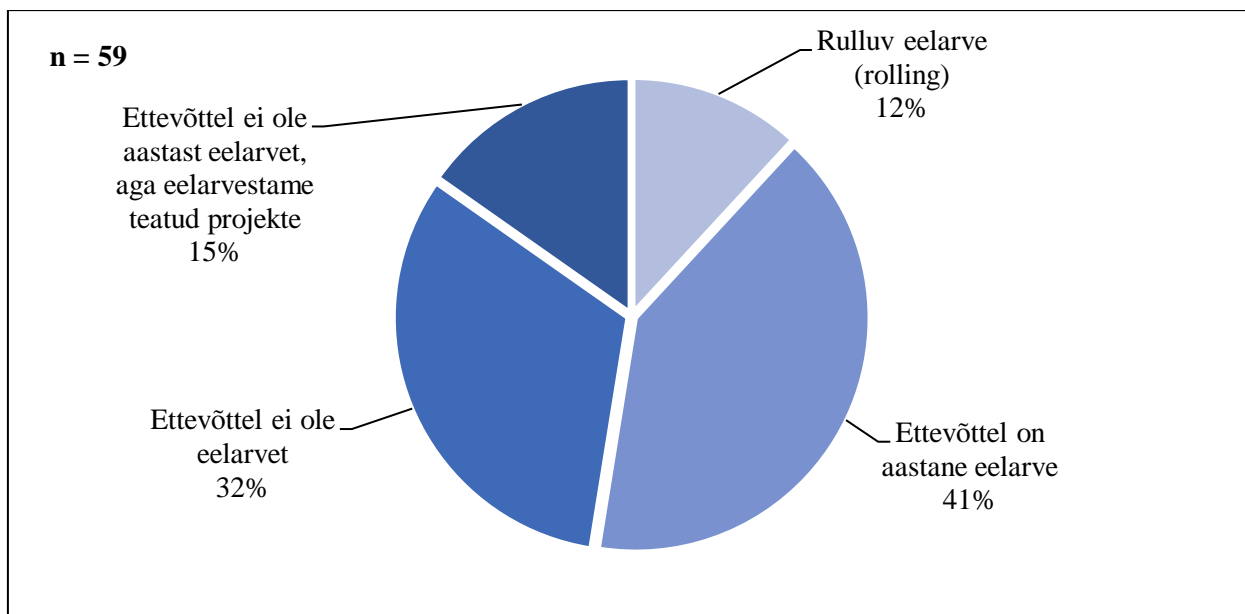
Esimeseks konkreetselt teemaga seotud küsimuse eesmärgiks oli teada saada, kuidas vastaja kirjeldab oma organisatsiooni eelarvestamist. Siin eristatakse jällegi mikroettevõtete (vt Joonis 4) ja väikeettevõtete (vt Joonis 5) vastuseid.

Joonis 4. Vastanud mikroettevõtete eelarvestamisprotsessi kirjeldus
Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

Jooniselt selgub, et vastanud mikroettevõtetest enamik, 58% ehk 11 vastajat, ei koosta endale üldse eelarvet. 26%-l ehk viiel vastajal ei ole aastast eelarvet, kuid vaatamata sellele eelarvestatakse siiski teatud projekte. Kaks vastajat (11%) koostavad endale rulluvat eelarvet, millest sai peatükis 1.1.4. põhjalikumalt räägitud. Aastast eelarvet koostab endale ainult üks (5%) vastanud mikroettevõtte.

Jooniselt 5 selgub, et kõige suurem osa küsitlusele vastanud väikeettevõtetest (41% ehk 24 vastajat) koostab endale aastast eelarvet. 32%-l (19 ettevõttel) ei ole üldse eelarvet. 15% ehk 9 ettevõtet vastasid, et nad küll ei koosta aastast eelarvet, aga eelarvestavad teatud projekte. Rulluv eelarve (*rolling*) on 12%-l ehk seitsmel vastajal.

Joonis 5. Vastanud väikeettevõtete eelarvestamisprotsessi kirjeldus
Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

Tabelis 1 on toodud samad andmed selleks, et paremini ettevõtete gruppe võrrelda.

Tabel 1. Eelarvestamisprotsessi kirjeldus kõikide vastanute vastustega

Eelarvestamisprotsess	10-49 töötajaga (n=59)	Alla 10 töötajaga (n=19)
Rulluv eelarve (rolling)	7	2
Ettevõttel on aastane eelarve	24	1
Ettevõttel ei ole eelarvet	19	11
Ettevõttel ei ole aastast eelarvet, aga eelarvestame teatud projekte	9	5

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

Selle küsimuse vastuste põhjal määrati see, millisesse jaotisse vastaja edasi liikus. Need vastajad, kes tegelevad mingilgi määral eelarvestamisega, liikusid edasi jaotisse, kus esitati täpsustavaid küsimusi selle protsessi kohta. Vastajad, kes eelarvet ei koosta, liikusid otse edasi viimasesse jaotisse, kus uuriti põhjuseid, miks nad eelarvestamisega ei tegele.

2.2.2. Eelarvestatavad perioodid, tegevused ja ressursid

Selles peatükis analüüsitakse nende ettevõtete vastuseid, kes tegelevad vähemal või suuremal määral eelarvestamisega. Järgnevalt eristatakse iga küsimuse puhul mikro- ja väikeettevõtete vastuseid.

Järgmised tabelid annavad informatsiooni selle kohta, millise perioodi kohta vastanud ettevõtte eelarvet koostavad. Siin saab võrrelda ettevõtteid nende eelarvestamisprotsessi põhjal, mida käsitleti eelmise, 2.2.1. alapeatüki viimases osas.

Vastavalt sellele jagas autor mikroettevõtte kolmeks:

- Grupp A - need viis mikroettevõtet, kellel ei ole aastast eelarvet, aga eelarvestavad teatud projekte;
- Grupp B - need kaks mikroettevõtet, kes koostavad rulluvat eelarvet (*rolling*);
- Grupp C - see üks mikroettevõte, kellel on aastane eelarve.

Tabel 2 kajastabki mikroettevõtete vastuseid.

Tabel 2. Eelarvestamise perioodid mikroettevõtetes ning vastuste jagunemine

Periood	Grupp A (n = 5)	Grupp B (n = 2)	Grupp C (n = 1)
Kuu	1	–	1
Kvartal	1	–	–
Aasta	1	1	–
Projektipõhiselt	2	–	–
Hooaja põhiselt	–	1	–

Allikas: Autori koostatud lisas 3 toodud andmete alusel

Nagu näha, siis need mikroettevõtte, kes eelarvestavad ainult teatud projekte, koostavad eelarve peamiselt projektipõhiselt, aga tehakse ka kuu ning kvartali kohta. Üks sinna gruppi kuuluv ettevõte koostab eelarvet ka aasta kohta, nii et justkui sobiks ta ka aastase eelarvega ettevõtete gruppi. Rulluva eelarvega ettevõtte võtavad perioodiks aasta või siis teatud hooaja. Hooaja all mõeldakse näiteks seda, et eelarvet koostatakse saagiaasta kaupa, kahanevalt perioodi lõpule.

Tabelis 2 on väikeettevõtete vastused. Ka siin on eelarvestamisprotsessi alusel tehtud kolm gruppi:

- Grupp D - need üheksa ettevõtet, kes ei koosta aastat eelarvet, aga eelarvestavad teatud projekte;
- Grupp E - need seitse ettevõtet, kellel on rulluv eelarve;
- Grupp F - need 24 ettevõtet, kellel on aastane eelarve.

Tabel 3. Eelarvestamise perioodid 10-49 töötajaga ettevõtetes ning vastuste jagunemine

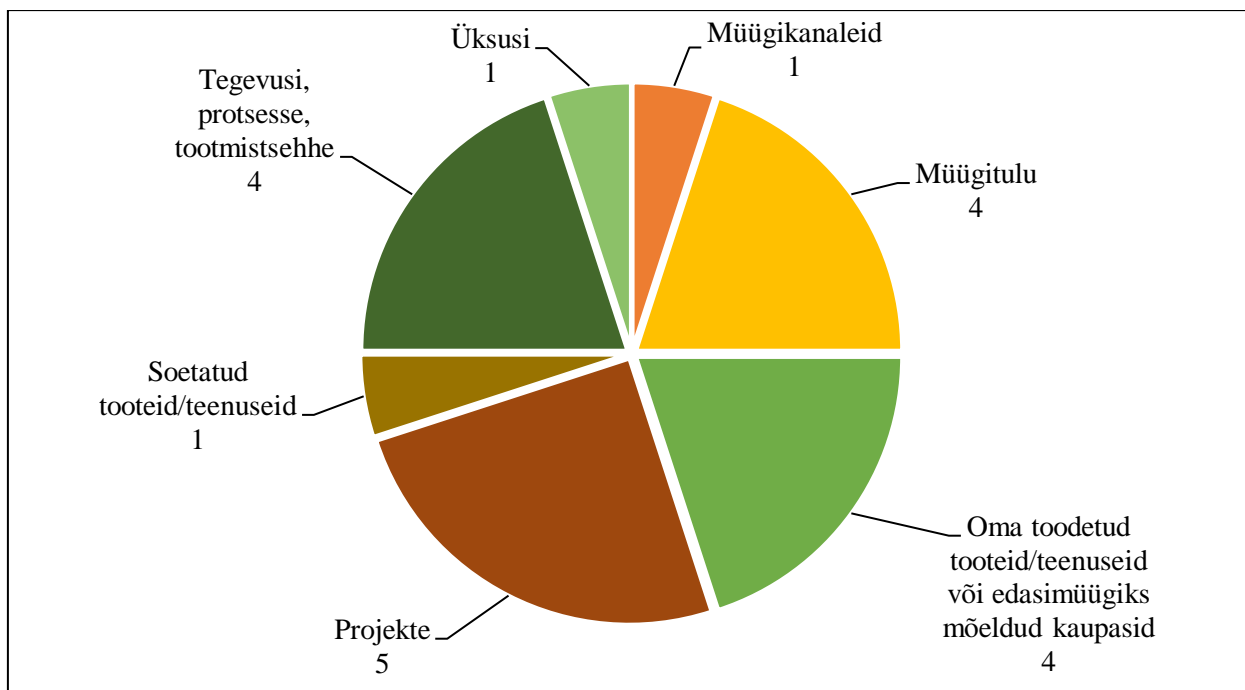
Periood	Grupp D (n = 9)	Grupp E (n = 7)	Grupp F (n = 24)
Kuu	2	2	6
Kvartal	2	–	3
Aasta	4	5	14
Nii kuiselt kui aastaselt	–	–	1
Hooaja põhiselt	1	–	–

Allikas: Autori koostatud lisa 3 toodud andmete alusel

Ainult projekte eelarvestavad ettevõtted koostavad eelarvet enamasti aasta kohta, mille alusel võiks nad justkui liigitada ka aastase eelarvega ettevõtete gruppi, kuid tehakse ka kuu ja kvartali kohta ning hooaja põhiselt. Viimase all mõeldakse seda, et ettevõttel on teatud suuremat rahakäivet vajavad ajad, mil kaubad saavad ja siis koostatakse eelarvet näiteks detsembrist kuni aprillini. Rulluva eelarvega ettevõtetel on eelarvestamisperioodiks enamasti aasta, aga paaril ka kuu. Aastase eelarvega vastajad on suuremas osas perioodiks valinud aasta, kuid üsna mitmel on ka kuu. Vähemal määral tehakse eelarvet kvartali kohta. Ainult üks väikeettevõtte koostab eelarvet nii kuiselt kui ka aastaselt.

Järgmise küsimusega sooviti teada, mida vastanud ettevõtted üldse eelarvestavad. Sellele küsimusele oli antud mitu vastusevarianti.

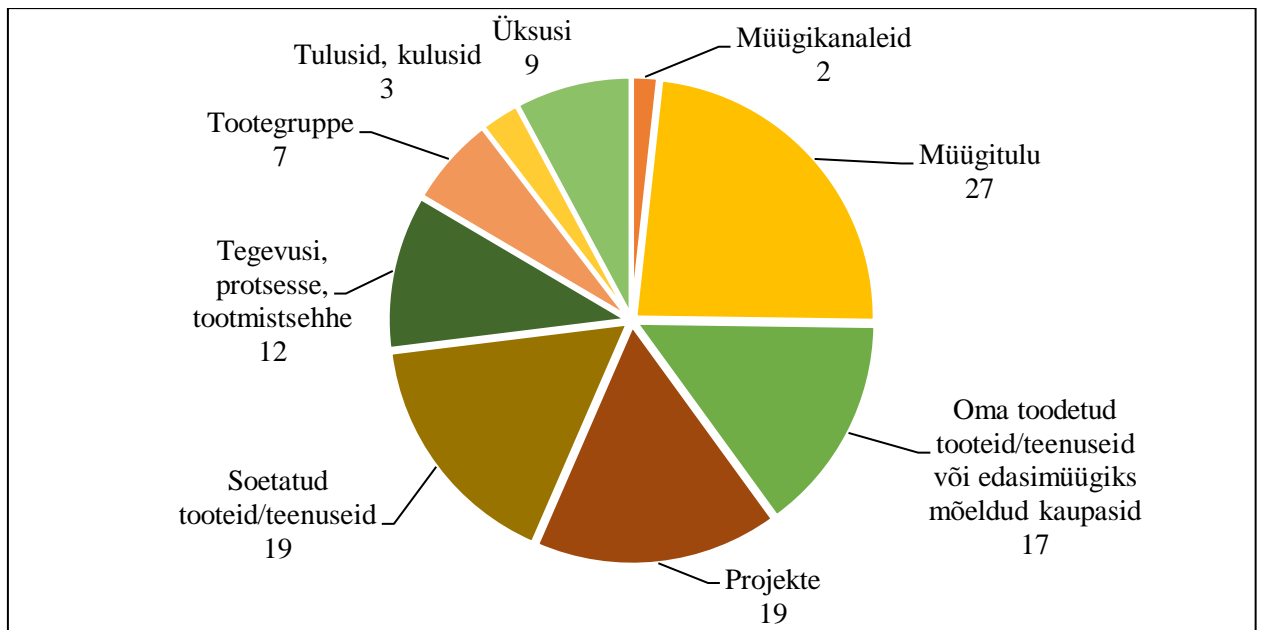
Joonisel 6 on kokku võetud mikroettevõtete vastused, kus kajastatakse tegevus/ressurs, mida eelarvestatakse ja selle all vastuste arv.

Joonis 6. Mikroettevõtete eelarvestatavad tegevused/ressursid
Allikas: Autori koostatud lisa 3 toodud andmete alusel

Enim eelarvestavad mikroettevõtted projekte. Järgmiseks eelarvestatakse oma toodetud tooteid/teenuseid või edasimüügiks mõeldud kaupasad, tegevusi, protsesse ja tootmistsehhe ning müügitulu, mis kõik said võrdselt vastuseid. Vähem koostatakse eelarveid üksuste, müügikanalite ning soetatud toodete/teenuste kohta. Müügikanalite all on mõeldud viise, kuidas oma tooteid müüakse, näiteks e-pood, *outlet* pood jne.

Väikeettevõtete vastused on joonisel 7 kokku võetud samal põhimõttel nagu mikroettevõtete vastused. Nende ettevõtete seas eelarvestatakse kõige rohkem müügitulu. Seejärel eelarvestatakse enam-vähem võrdsel tasemel soetatud tooteid/teenuseid, projekte ning oma toodetud tooteid/teenuseid või edasimüügiks mõeldud kaupasad. Mõne võrra vähem eelarvestatakse tegevusi ja protsesse ning kõige vähem üksusi, tootegruppe ning müügikanaleid. Kolm ettevõtet vastasid, et nad eelarvestavad kõiki tulusid ja kulusid.

Joonis 7. Väikeettevõtete eelarvestatavad tegevused/ressursid
Allikas: Autori koostatud lisas 3 toodud andmete alusel

2.2.3. Eelarvestamise eesmärgid ning iseloomulikud jooned

Nagu eelnevi alapeatükk keskendub praegune ainult nende ettevõtete vastustele, kes tegelevad eelarvestamisega. Siin analüüsitakse eelarvestamise eesmärke ning selle protsessi mõningaid iseloomulikke jooni.

Edasi tuli vastajatel hinnata eelarve vajalikkust teatud eesmärkidest lähtudes. Aluseks oli Likert-skaala, kus 7-palli süsteemis sai oma arvamust avaldada: 1 - Ei nõustu üldse; 4 - Nii ja naa; 7 - Nõustun täielikult. Tabelis 4 on esitatud autori pakutud eesmärgid ning eristatakse mikro- ja väikeettevõtete vastuseid. Vastused on standardiseeritud vahemikku 0-1 ning seejärel on arvutatud iga eesmärgi kohta keskmine tulemus.

Tabel 4. Eelarvestamise eesmärgid

Eesmärgid	Väikeettevõtted (n = 40)	Mikroettevõtted (n = 8)
Ettevõtte tegevuse koordineerimine	0,83	0,90
Strateegiliste eesmärkide elluviimine	0,88	0,88
Koostöö ja kommunikatsiooni edendamine	0,64	0,71
Juhtide tegevuse hindamine	0,66	0,73
Kontrolli teostamine	0,78	0,85
Laenude, toetuste hõlpsam taotlemine	0,61	0,63
Ressursside efektiivne paigutamine/kasutamine	0,86	0,90
Potentsiaalsete probleemide ennetav avastamine	0,78	0,69
Töötajate motiveerimise vahend püstitatud eesmärkide saavutamiseks	0,66	0,50

Allikas: Autori koostatud

Tulemusi vaadates selgub, et mikroettevõtted nõustuvad eesmärkide olulisusega veidi rohkem kui väikeettevõtted, sest neil on kõrgemad keskmised punktid.

Väikeettevõtted väärtustavad eelarve juures kõige enam seda, et see aitab strateegilisi eesmärke ellu viia (0,88) ning ressursse efektiivselt paigutada ning kasutada (0,86). Strateegiliste eesmärkide täitmisega nõustus 60% vastajatest täielikult. Ressursside paigutamise eesmärgi poole pealt nõustus sellega täielikult 53% vastanutest. Kõige vähemtähtsaks eelarvestamise eesmärgiks peeti laenude ja toetuste hõlpsamat taotlemist (0,61).

Mikroettevõtted väärtustavad eelarvestamise juures seda, et see aitab ettevõtte tegevust koordineerida (0,9), millega nõustus täielikult 63% vastanutest, ning ressursse efektiivselt paigutada ja kasutada (0,9), millega nõustus täielikult 50% vastanutest. Sarnaselt väikeettevõtetele sai kõige madalamad punktid laenude taotlemise eesmärk (0,63).

Suurim erinevus kahe grupi vahel esineb eelarve kui töötajate motiveerimise vahendi koha peal, kus punktid on vastavalt 0,66 ja 0,5, mis teeb erinevuseks 32,5%.

Peale seda järgnes küsimustikus avatud vastusega küsimus, kuhu vastajad said soovi korral lisaks autori pakutud eesmärkidele lisada oma eesmärgid. Sinna laekus neli vastust, neist kolm väikeettevõttele ja üks mikroettevõttele. Esimesed pakkusid omalt poolt välja veel seda, et eelarvestamine aitab ostuarveid õigeaegselt tasuda, mõõta töö efektiivsust (ehk tootlikkust) ning

jälgida rahakäivet vastavalt vajadusele. Viimase eesmärgi pakkujal lisas veel juurde, et eelarvet pole mõtet teha hulgikaubanduses. Mikroettevõttelt tuli selline pakkumine, et eelarve aitab hinnata ettevõtte kasumlikkust projektipõhiselt.

Selleks, et aru saada eelarvestamisprotsessi olulisusest ettevõttes, esitas autor seitse väidet:

1. Visioon ning eelarved on formuleeritud samade inimeste poolt.
2. Eelarvestamine on vajalik nii lühiajaliste kui ka pikaajaliste plaanide elluviimiseks.
3. Meie eelarve on tugevalt seostatud ettevõtte ees olevate eesmärkidega.
4. Kindlaks on määratud tulemuslikkuse põhinäitajad, mille abil mõõta eelarvete efektiivsust/ebaefektiivsust.
5. Eelarvete koostamisel võetakse arvesse majandus- ning konkurentsikeskkonda.
6. Jälgitakse jooksvalt eelarve täitmist ja reageeritakse kohe negatiivsetele ilmingutele.
7. Negatiivsete ilmingute korral mõeldakse välja korrigeerivad tegevused ja viiakse need ellu.

Neid väiteid tuli samuti hinnata Likert-skaalal 7-palli süsteemis: 1 - Ei nõustu üldse; 4 - Nii ja naa; 7 - Nõustun täielikult. Tabelis 5 on esitatud analüüs iga väite vastustest. Ka siin on vastused standardiseeritud vahemikku 0-1 ja arvutatud keskmine tulemus ning selleks, et võrrelda mikro- ja väikeettevõtteid, ka erinevus protsentides.

Tabel 5. Eelarvestamisprotsessi iseloomulikud jooned

Väide	Väikeettevõtted (n = 40)	Mikroettevõtted (n = 8)	Erinevus (%)
Visioon ning eelarved on formuleeritud samade inimeste poolt	0,82	0,83	-2%
Eelarvestamine on vajalik nii lühiajaliste kui ka pikaajaliste plaanide elluviimiseks	0,89	0,79	13%
Meie eelarve on tugevalt seostatud ettevõtte ees olevate eesmärkidega	0,78	0,67	18%
Kindlaks on määratud tulemuslikkuse põhinäitajad, mille abil mõõta eelarvete efektiivsust/ebaefektiivsust	0,73	0,56	29%
Eelarvete koostamisel võetakse arvesse majandus- ning konkurentsikeskkonda	0,80	0,60	32%
Jälgitakse jooksvalt eelarve täitmist ja reageeritakse kohe negatiivsetele ilmingutele	0,84	0,77	9%
Negatiivsete ilmingute korral mõeldakse välja korrigeerivad tegevused ja viiakse need ellu	0,85	0,79	8%

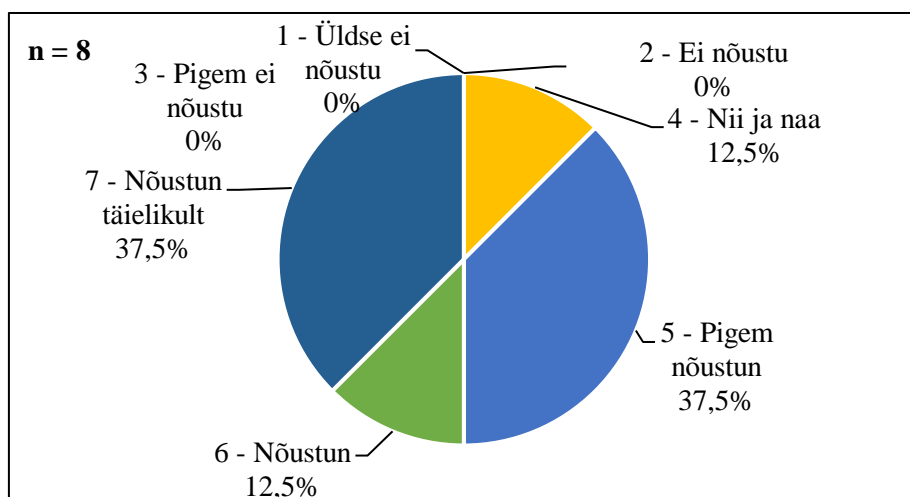
Allikas: Autori koostatud

Väikeettevõtete vastustest selgus, et enim ollakse nõus väitega „Eelarvestamine on vajalik nii lühiajaliste kui ka pikaajaliste plaanide elluviimiseks” (0,89). Kõige vähem nõustutakse väitega „Kindlaks on määratud tulemuslikkuse põhinäitajad, mille abil mõõta eelarvete efektiivsust/ebaefektiivsust” (0,73). Vaatamata sellele on iga väite keskmised punktid üsna kõrged.

Mikroettevõtted samastuvad aga eelkõige väitega „Visioon ning eelarved on formuleeritud samade inimeste poolt” (0,83) ning kõige vähem ollakse nõus väitega „Kindlaks on määratud tulemuslikkuse põhinäitajad, mille abil mõõta eelarvete efektiivsust/ebaefektiivsust” (0,66). Võrreldes eelmise grupi ettevõtete vastustega on neil aga mõnevõrra madalamad punktid.

Võrreldes neid kahte gruppi ollakse üsna samal arvamusel selle koha pealt, et „Visioon ning eelarved on formuleeritud samade inimeste poolt”. Vastuste erinevus on ainult 2%. Suurim erinevus tekib aga keskkonna teemal. „Eelarvete koostamisel võetakse arvesse majandus- ning konkurentsikeskkonda” väite puhul on erinevus lausa 32,41%.

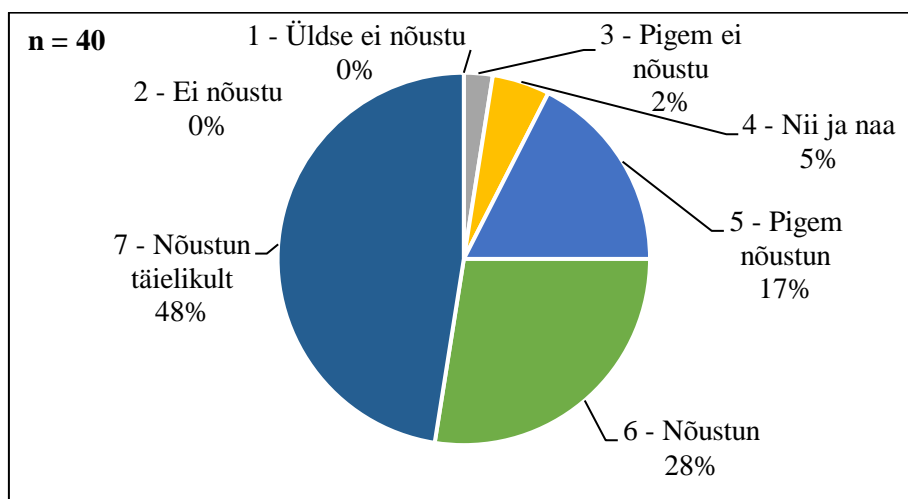
Viimane vastajatele esitatud väide, mida eelmises tabelis ei ole mainitud, oli „Ettevõtte strateegilisi/organisatsioonilisi eesmärke on lihtsam ellu viia kui ettevõttel on eelarve olemas“. Seda hinnati samuti 7-palli süsteemis samal põhimõttel nagu eelmisi väiteid. Mikroettevõtete vastuste tulemused on esitatud joonisel 8.

Joonis 8. Eelarve tähtsuse tunnetamine eesmärkide täitmisel mikroettevõtetes
Allikas: Autori koostatud lisas 4 toodud andmete alusel

Jooniselt võib näha, et võrdselt vastati „Nõustun täielikult” ning „Pigem nõustun”. Mõlemale vastas kolm ettevõtet ehk 37,5%. Samuti jagunesid vastused võrdselt variantide „Nõustun” ja „Nii ja naa” vahel (mõlemal üks vastaja ehk 12,5%). Eitavaid vastuseid ei valinud mitte ükski vastaja, nii et need ettevõtted, kes eelarvestavad, usuvad, et selle abil on eesmärged lihtsam ellu viia.

Sama väite vastused väikeettevõtete poolt on toodud joonisel 9.

Joonis 9. Eelarve tähtsuse tunnetamine eesmärkide täitmisel väikeettevõtetes

Allikas: Autor koostatud lisas 4 toodud andmete alusel

Nende ettevõtete vastused on veidi suurema varieeruvusega. Üsna suur osa vastajatest nõustub täielikult (19 vastajat ehk 48%), suur osa ka lihtsalt nõustuvad (11 vastajat ehk 28%) või pigem nõustuvad (7 vastajat ehk 17%). Kaks ettevõtet (5%) olid neutraalsel seisukohal. Eitava vastuse andis ainult üks vastaja (2%), valides variandiks „Pigem ei nõustu”. Seega on ka väikeettevõtted suure osas uskumusel, et eelarve abil on lihtsam oma eesmärged täita.

2.2.4. Eelarvestamist takistavad tegurid

Antud alapeatükk käsitleb eelarvestamist takistavaid tegureid. Siin on arvesse võetud ka nende ettevõtete vastuseid, kes eelarvet endale ei koosta, sest peale eelarvestamisprotsessi kirjelduse küsimust suunati nemad otse edasi takistavate tegurite küsimuse juurde. Lisaks sellele eristatakse jällegi vastuseid ka ettevõtte suuruse alusel.

Siin on välja toodud analüüs küsimusele „Hinnake palun eelarve koostamist takistavaid tegureid”, mida sai teha Likert-skaalal 7-palli süsteemis: 1 - Üldse ei nõustu; 4 - Nii ja naa; 7 - Nõustun täielikult. Kokku oli vaja hinnata kuute väidet. Analüüs on välja toodud järgmises järjekorras:

1. kõikide ettevõtete vastused (sh nii mikro- kui ka väikeettevõtted ning eelarvega ja ilma eelarveta vastajad) (vt Tabel 5);
2. kõikide ettevõtete vastused, kus eristatakse ainult eelarvega ja ilma eelarveta ettevõtete vastuseid (vt Joonised 10.1 kuni 15.2);
3. vastused, kus eristatakse mikro- ja väikeettevõtete vastuseid (vt Tabel 6 ja Joonised 16.1 kuni 17.2).

Järgnevalt on esitatud kokkuvõttev tabel (vt Tabel 6) kuue väite kohta, kusjuures mingit eristamist vastajate suuruse ega eelarve olemasolu põhjal ei tehta ehk arvesse on võetud kõik 78 vastust. Iga väite vastused on standardiseeritud vahemikku 0-1 ning nende põhjal arvatud keskmine tulemus.

Tabel 6. Eelarvestamist takistavad tegurid ja keskmine tulemus kõikide vastajate lõikes

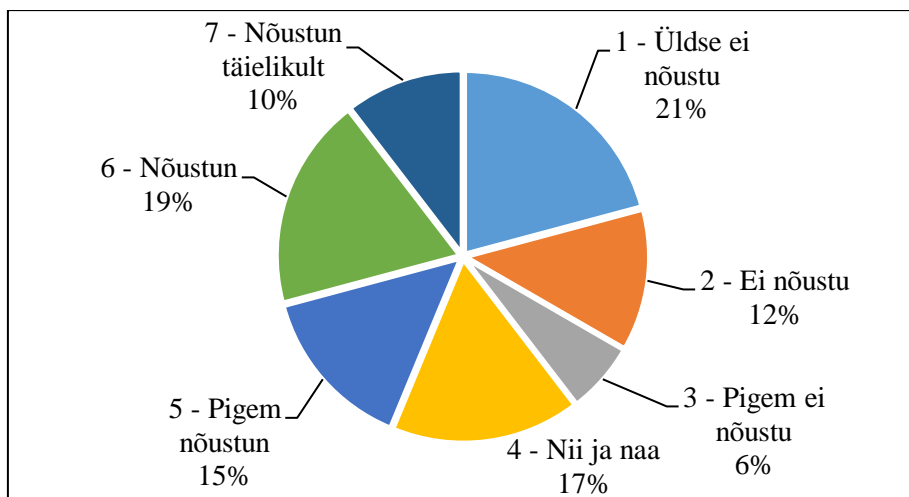
Takistav tegur	Keskmine tulemus
Liiga ajakulukas	0,48
Lihtsalt ei ole vajadust	0,45
Ettevõtte tegutseb ebakindlas keskkonnas, seega tuleviku ennustamine tundub mõttetu	0,44
Protsess kulutab liialt ressursse	0,43
Vajalike teadmiste ja oskuste puudus	0,42
Eelarve on kui jäiga struktuuriga piirang, mis takistab ettevõtte kasvu	0,29

Allikas: Autori koostatud

Tabelit vaadates selgub, et kõik tulemused on üsna madalad, jäädes alla keskmise. Kõige kõrgemad punktid sai tegur „Liiga ajakulukas” ehk sellega nõustutakse enim. Väite „Eelarve on kui jäiga struktuuriga piirang, mis takistab ettevõtte kasvu” punktid on madalaimad, seega sellega nõustutakse kõige vähem.

Järgmised tabelid võrdlevad eelarvega (n = 48) ja ilma eelarveta (n = 30) ettevõtteid. Siin ei eristata mikroettevõtteid ja väikeettevõtteid.

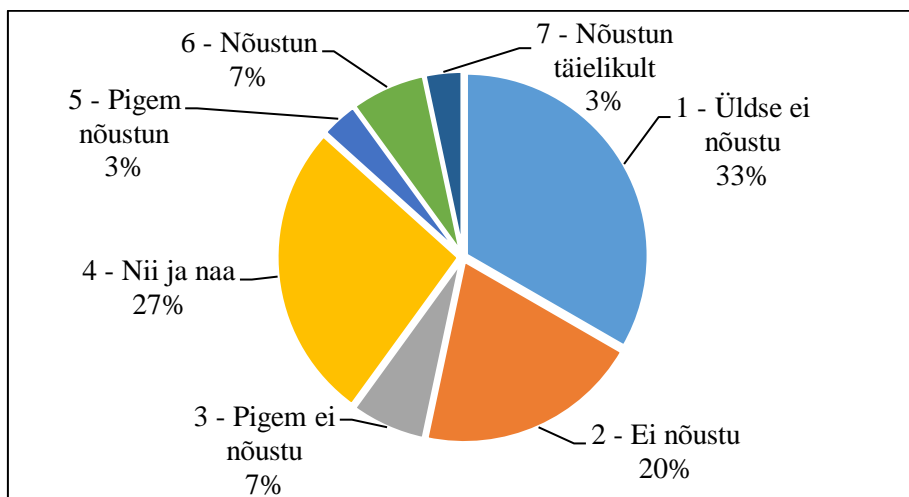
Joonisel 10.1 on näha väite „Vajalike teadmiste ja oskuste puudus” kokkuvõtet eelarvega ettevõtete vastuste põhjal.

Joonis 10.1. Vajalike teadmiste ja oskuste puuduse hindamine eelarvega ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Antud tegurit hinnatakse eelarvega ettevõtetes väga erinevalt. Vaatamata sellele oli populaarseim vastusevariant „Üldse ei nõustu” (21%). Eitavate vastuste osakaal on kokku 39%, neutraalseid vastuseid on 17% ning nõustuvaid vastuseid 44%. Seega ülekaalus on pigem nõustuvad ettevõtted.

Sama kokkuvõtet eelarveta ettevõtete vastustest on näha joonisel 10.2.

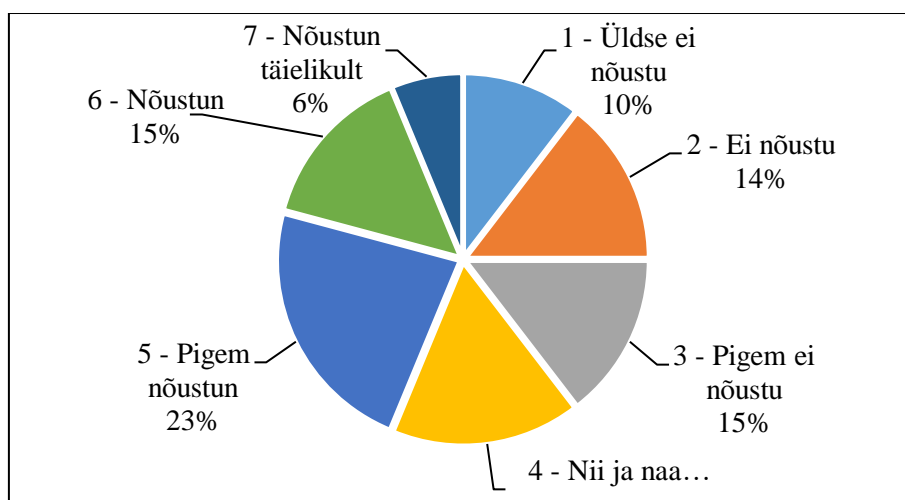

Joonis 10.2. Vajalike teadmiste ja oskuste puuduse hindamine eelarveta ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Ka nende puhul hinnatakse seda tegurit enim „Üldse ei nõustu” variandiga (33%). Kokku on eitavaid vastuseid 60%, neutraalseid 27% ning jaatavaid 13%. Seega on ülekaalus eitavad vastused ja seda umbes 4,6 kordselt.

Eelarvega ettevõtted enamjaolt nõustuvad, et eelarve koostamine takerdub tihti vajalike teadmiste ja oskuste puudumise taha. Eelarveta ettevõtted aga suuremalt jaolt selle väitega ei nõustu.

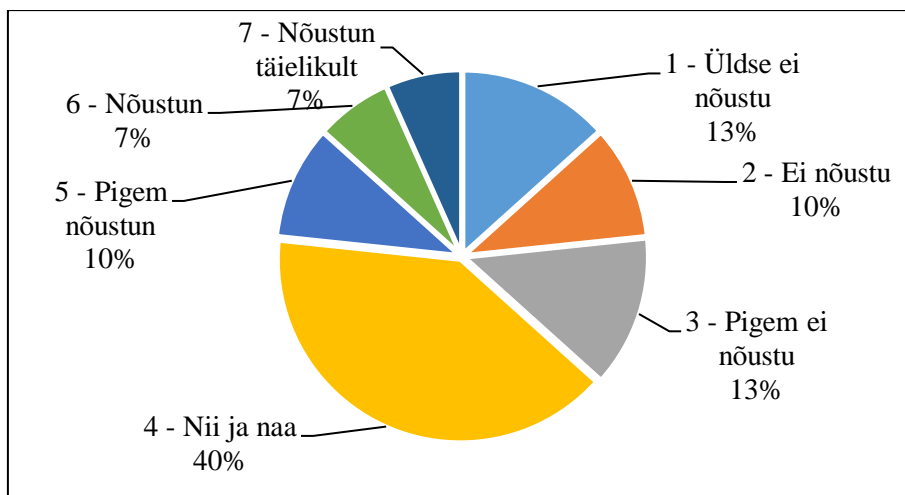
Joonisel 11.1 on teguri „Liiga ajakulukas” analüüs eelarvega ettevõtete vastustest.

Joonis 11.1. Eelarvestamise ajakulukuse hindamine eelarvega ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Selle eelarvestamist takistava teguri puhul puudub jällegi üksmeel. Eitavaid vastuseid on kokku 39%, neutraalseid 17% ning nõustuvaid 44%. Seega eelarvega ettevõtted enamjaolt nõustuvad, et eelarvestamine kipub kaua aega võtma.

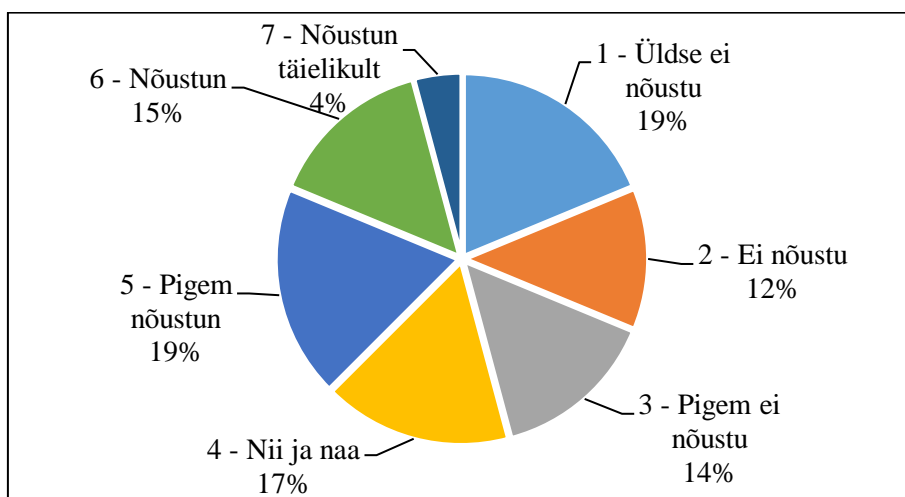
Joonisel 11.2 on toodud eelarveta ettevõtete vastused sama teguri kohta. Nendes ettevõtetes on neutraalsete vastuste osakaal kõige suurem (40%). Eitavaid vastuseid on kokku 36% ning jaatavaid 24%. Nagu eelmise teguri puhul, hindavad nemad ajakulu liigset suurust mittenõustuvalt.

Joonis 11.2. Eelarvestamise ajakulukuse hindamine eelarveta ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Jällegi tuleb joonistelt välja, et eelarvet koostavad ettevõtted nõustuvad sellega, et eelarvestamine võib kaua aega võtta ning eelarveta ettevõtted pigem ei nõustu sellega.

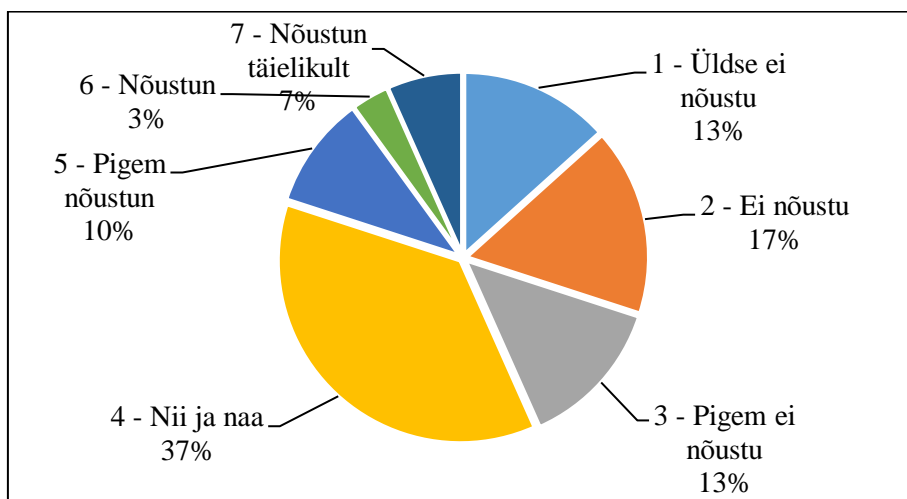
Järgmiseks eelarvestamist takistavaks teguriks on „Protsess kulutab liialt ressursse”. Joonisel 12.1 on välja toodud eelarvet omavate ettevõtete vastused.

Joonis 12.1. Liigsete ressursside kulutamise hindamine eelarvega ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

45% eelarvet omavatest vastajatest kas üldse ei nõustu, ei nõustu või pigem ei nõustu sellega, et eelarvestamine kulutab liialt ressursse. Arvestatav hulk jääb ka neutraalsele seisukohal ning 38% on nõus selle väitega.

Joonisel 12.2 on kujutatud sama väite vastused eelarveta ettevõtetes

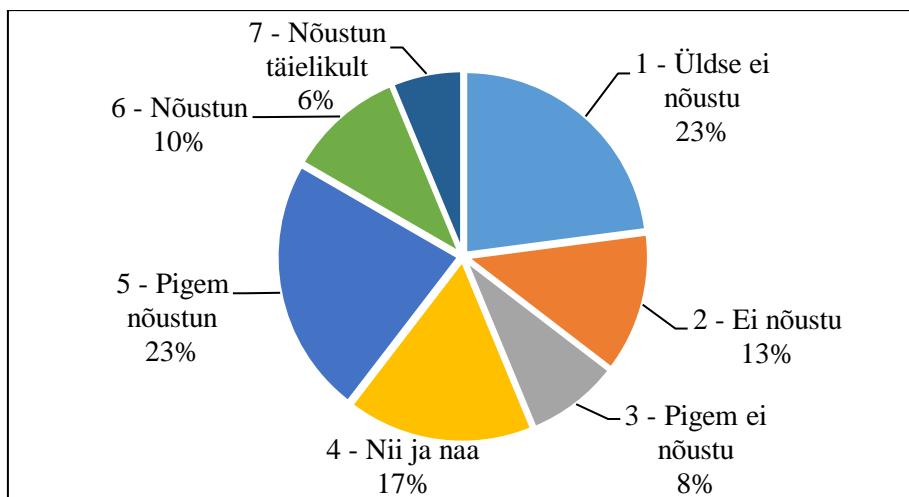
Joonis 12.2. Liigsete ressursside kulutamise hindamine eelarveta ettevõtetes

Allikas: Autori koostatud

Väga suur osa vastajatest võttis selles osas neutraalse seisukoha. 43% valis eitava vastuse ning 20% jaatava. Seega eelarveta ettevõtted pigem ei nõustu selle väitega.

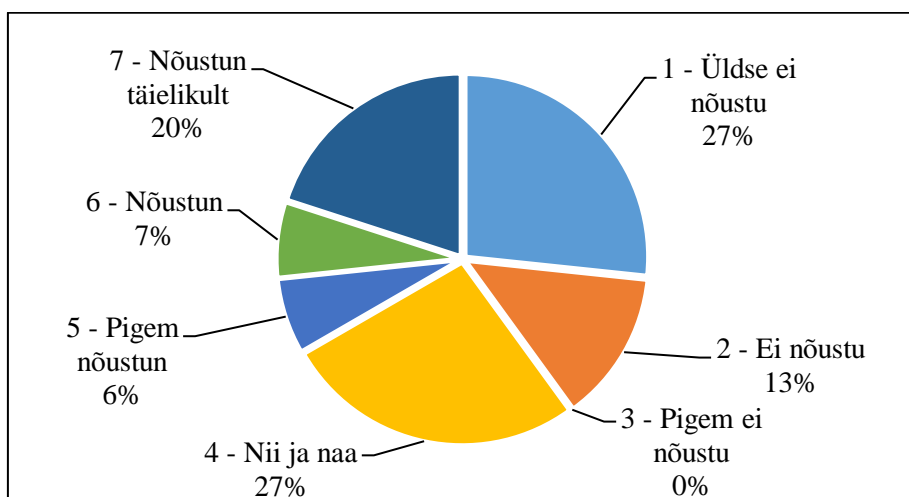
Mõlema grupi sarnasus on see, et üsna palju valiti varianti „Nii ja naa”. Samuti on mõlemal ülekaalus eitavad vastused

Joonisel 13.1 on teguri „Ettevõtte tegutseb ebakindlas keskkonnas, seega tuleviku ennustamine tundub mõttetu” väite kokkuvõtte eelarvega ettevõtete vastuste põhjal. Ka selle väitega üldiselt ei nõustuta, sest eitavate vastuste osakaal on 44%. Nõustuvaid vastuseid on see-eest aga 39%. Jällegi kipub kaalukauss olema mittenõustumise poole.

Joonis 13.1. Keskkonnateguri hindamine eelarvega ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Joonis 13.2 võtab kokku eelarveta ettevõtete vastused sama teguri kohta.

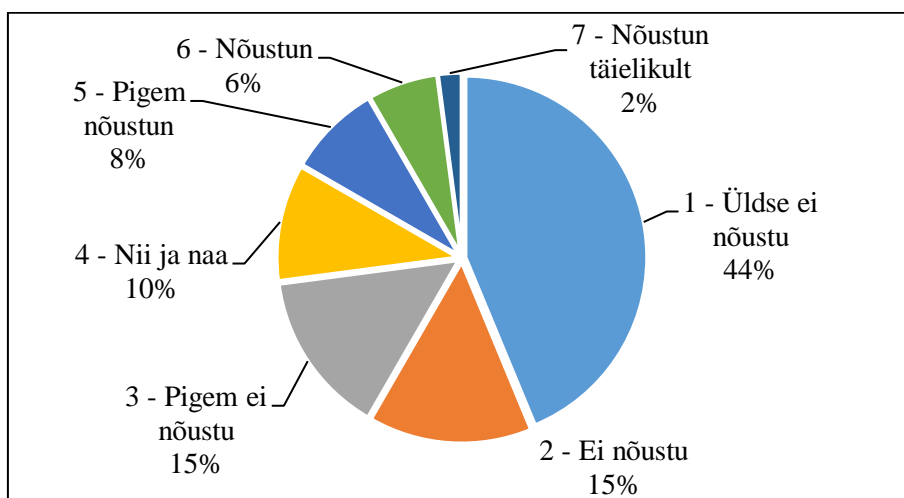

Joonis 13.2. Keskkonnateguri hindamine eelarveta ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Ka eelarveta ettevõtteid ei nõustu antud väitega, sest eitavaid vastuseid on 40%. Suur osa vastajatest jääb ka neutraalsele seisukohale (27%) ning nõustuvaid vastuseid on 33%.

Ebakindla keskkonna väite puhul kipub eelarvega ja eelarveta ettevõtete vahel üldiselt olema üksmeel, sest kumbki suuremas osas sellega ei nõustu.

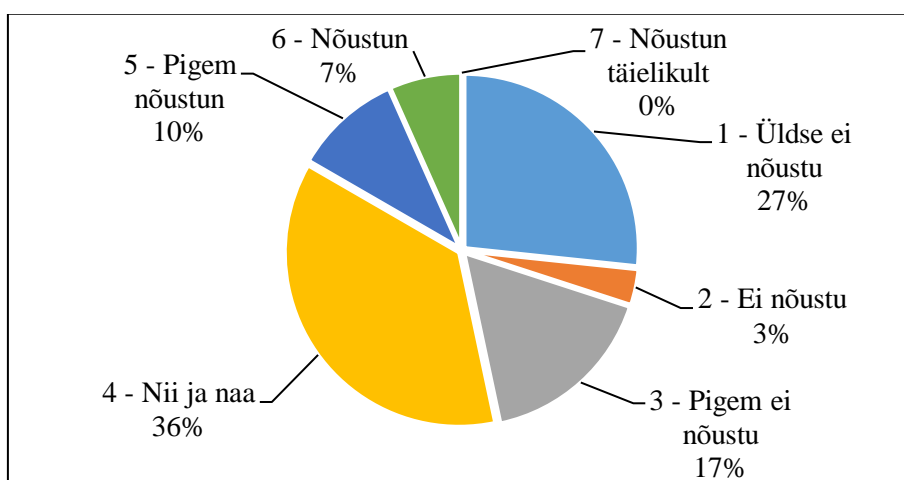
Joonisel 14.1 on teguri „Eelarve on kui jäiga struktuuriga piirang, mis takistab ettevõtte kasvu” vastused eelarvega ettevõtelt.

Joonis 14.1. Eelarve kui piirangu hindamine eelarvega ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Enamjaolt selle väitega üldse ei nõustuta (44%) ning lisaks 30% kas ei nõustu või pigem ei nõustu. Seega on eitavaid vastuseid kokku 74%, mis on üsna suur osa. Nõustuvaid vastuseid on kokku 16%, mis on umbes 4,6 korda vähem kui eitavaid vastuseid. Täielikult nõustub selle väitega ainult üks vastaja.

Joonisel 14.2 on näha sama väite vastused eelarveta ettevõtelt.

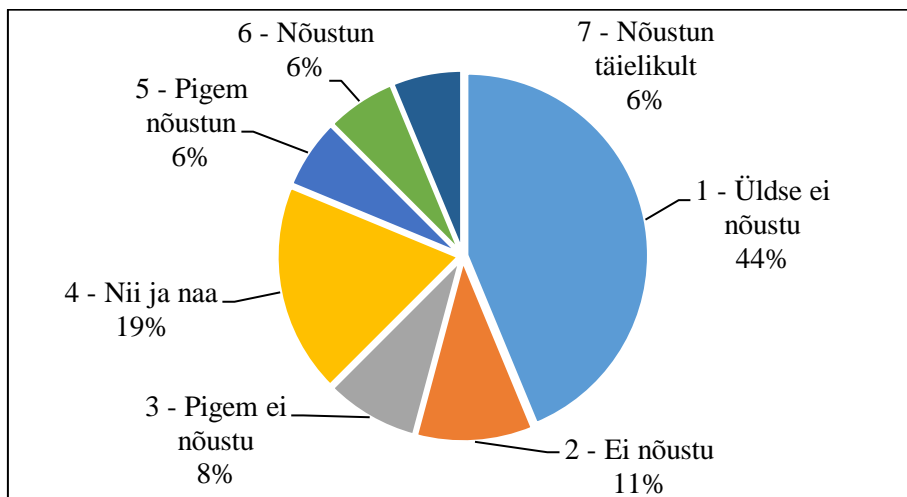

Joonis 14.2. Eelarve kui piirangu hindamine eelarveta ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Siin jääb suurem osa vastajatest arvamusele „Nii ja naa” (36%). Umbes neljandik (27%) aga üldse ei nõustu, 3% ei nõustu ning 17% pigem ei nõustu. See teeb eitavate vastuste osakaaluks 47%. Nõustuvaid vastuseid on kokku 17%, kusjuures mitte keegi ei valinud vastusevariandiks „Nõustun täielikult”.

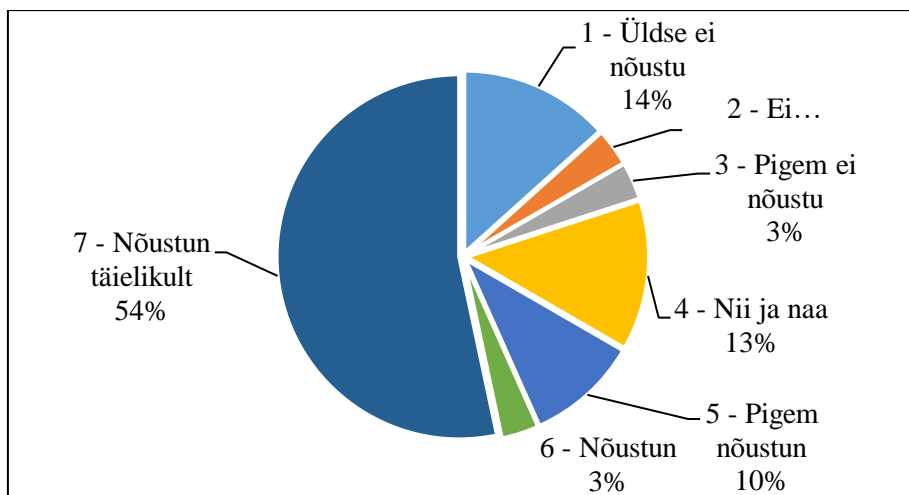
Nii eelarvega kui eelarveta ettevõtete vastustest näeb, et üldiselt ei nõustuta sellega, et eelarve justkui piiraks ettevõtte tegevust. Kuigi oli ka neid ettevõtteid, kes sellega nõustusid, olid ülekaalus siiski eitavad vastused.

Viimaseks autori pakutud teguriks oli „Lihtsalt ei ole vajadust”. Joonisel 15.1 on antud teguri vastused eelarvega ettevõtetele ja joonisel 15.2 eelarveta ettevõtetele.

Joonis 15.1. Eelarvestamise vajaduse hindamine eelarvega ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

44% eelarvega ettevõtetest leiab, et selle väitega ei saa üldse nõustuda ning lisaks 11% ei nõustu ning 8% pigem ei nõustu. Kokku on eitavaid vastuseid üle poole ehk 63%. Nõustuvaid vastuseid on üsna vähe, kõigest 18%, mida on 3,5 korda vähem kui mittenõustuvaid. Suur osa jääb ka neutraalsele arvamusele.

Joonis 15.2. Eelarvestamise vajaduse hindamine eelarveta ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Natuke üle poole vastanutest (54%) nõustub täielikult sellega, et eelarvet ei koostata lihtsalt sellepärast, et pole vajadust. Lisaks sellele nõustub väitega veel 3% ning pigem nõustub 10%, mis teeb jaatavateks vastusteks 67%. Mittenõustuvaid vastuseid on kokku 20%, mida on 2,7 korda vähem nõustuvatest. Selle teguri puhul joonistub arvamuste erinevus eelarvega ja eelarveta ettevõtete kõige kontrastsemalt välja. Eelarvega ettevõtetes 63% vastanutest ei nõustu selle teguriga, kuid eelarveta ettevõtetes 67% just nõustub.

Järgmisena on analüüsitud vastuseid ettevõtte suuruse alusel. Siin ei eristata seda, kas vastajal on eelarve või mitte. Vastused on standardiseeritud vahemikku 0-1 ning nende põhjal on arvutatud keskmine tulemus (vt Tabel 7).

Tabel 7. Mikro- ja väikeettevõtete keskmised tulemused eelarvestamist takistavate tegurite hindamisel

Tegur	Väikeettevõtted (n = 59)	Mikroettevõtted (n = 19)
Vajalike teadmiste ja oskuste puudus	0,43	0,37
Liiga ajakulukas	0,48	0,46
Protsess kulutab liialt ressursse	0,44	0,41
Ettevõtte tegutseb ebakindlas keskkonnas, seega tuleviku ennustamine tundub mõttetu	0,45	0,43
Eelarve on kui jäiga struktuuriga piirang, mis takistab ettevõtte kasvu	0,30	0,28
Lihtsalt ei ole vajadust	0,42	0,55

Allikas: Autori koostatud

Tabelist selgub, et keskmised tulemused mõlema grupi puhul on üsna madalad, jäädes jällegi enamasti alla keskmise.

Väikeettevõtted on kõige rohkem nõus sellega, et eelarvestamine on ajakulukas (0,48) ning sellega, et ebakindla tegutsemiskeskonna tõttu ei ole mõtet tulevikku ennustada (0,45). Kõige vähem nõustutakse väitega, et eelarve on kui piirang ettevõtte tegutsemisele (0,30).

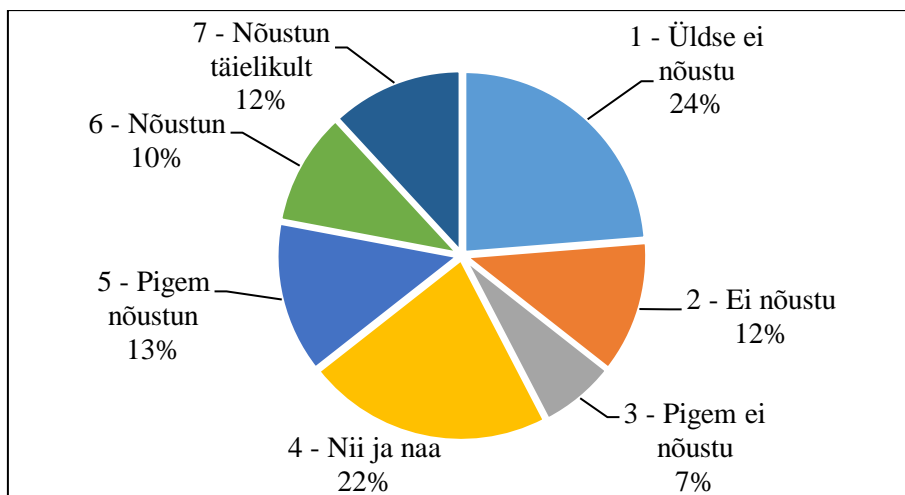
Mikroettevõtted nõustuvad aga enim sellega, et eelarve koostamiseks ei ole lihtsalt vajadust (0,55). Kõige madalamad punktid anti sarnaselt 10-49 töötajaga ettevõtetele väitele, et eelarve on piirang (0,28).

Võrreldes neid kahte ettevõtete gruppi, on kõige väiksem erinevus tulemuste vahel väite „Ettevõtte tegutseb ebakindlas keskkonnas, seega tuleviku ennustamine tundub mõttetu” hindamisel (erinevus 3,84%). Suurim vahe aga on tekkinud teguri „Lihtsalt ei ole vajadust” hindamisel, kus erinevuseks on lausa 23,33%. Lisaks sellele on ka suurem erinevus väite „Vajalike teadmiste ja oskuste puudus” juures, kus erinevus on ligi 16%.

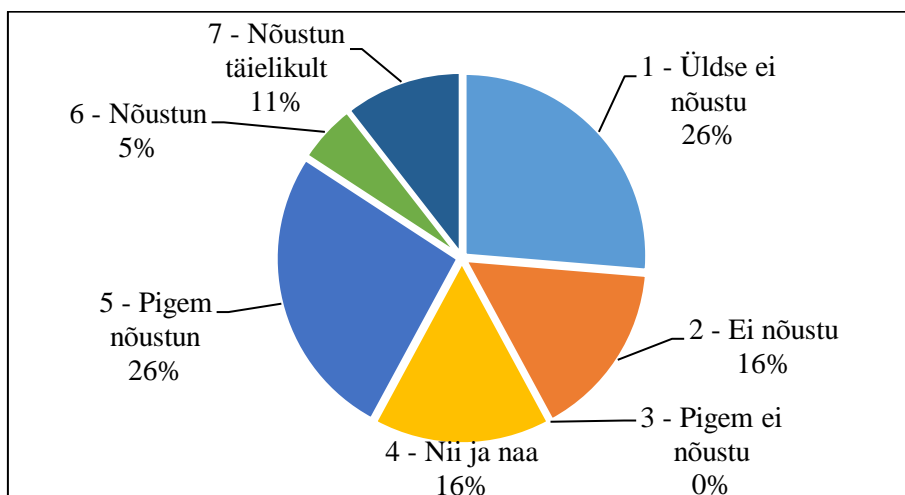
Tuginedes tabeli 6 alusel välja toodud tähelepanekutele, on järgnevalt koostatud joonised nende eelarvestamist takistavate tegurite kohta, mille keskmised tulemused mikro- ja väikeettevõtete vastuste vahel sarnanesid (vt Joonis 16.1 ja Joonis 16.2) ja erinesid (vt Joonis 17.1 ja Joonis 17.2) enim.

Nagu eelnevalt mainitud, on väikseim erinevus kahe grupi vastuste vahel keskkonna hindamisel. Joonisel 16.1 on väikeettevõtete ning joonisel 16.2 mikroettevõtete vastuste jagunemine selle teguri kohta.

Nagu näha, on mõlema grupi vastustes domineeriv variant „Üldse ei nõustu”. Väikeettevõtete eitavate vastuste osakaal on 43% ning mikroettevõtete 42% ehk need on enam-vähem võrdsed. Neutraalseid vastuseid on vastavalt 22% ja 16%. Nõustuvaid vastuseid on väikeettevõtetel 35% ning mikroettevõtetel 42%. Sellest tulenevalt ongi keskmised tulemused nendel gruppidel üsna sarnased.

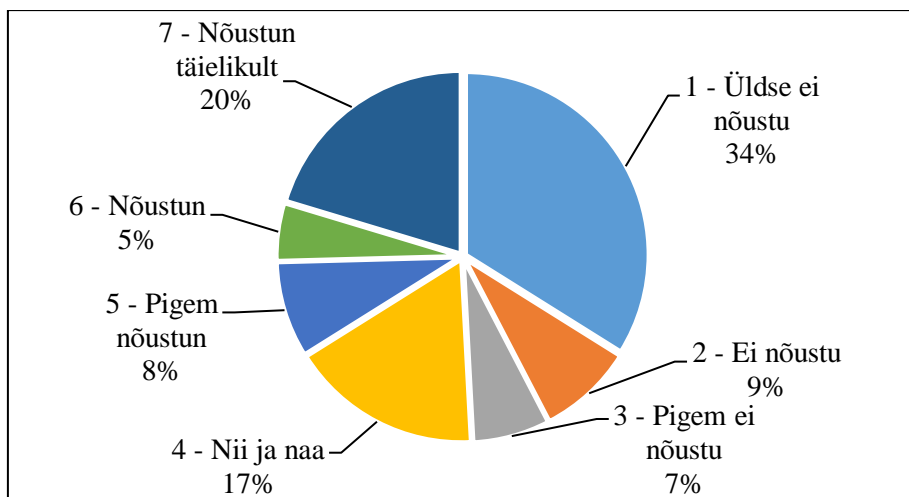
Joonis 16.1. Väikeettevõtete hinnangud keskkonna mõjule
Allikas: Autori koostatud

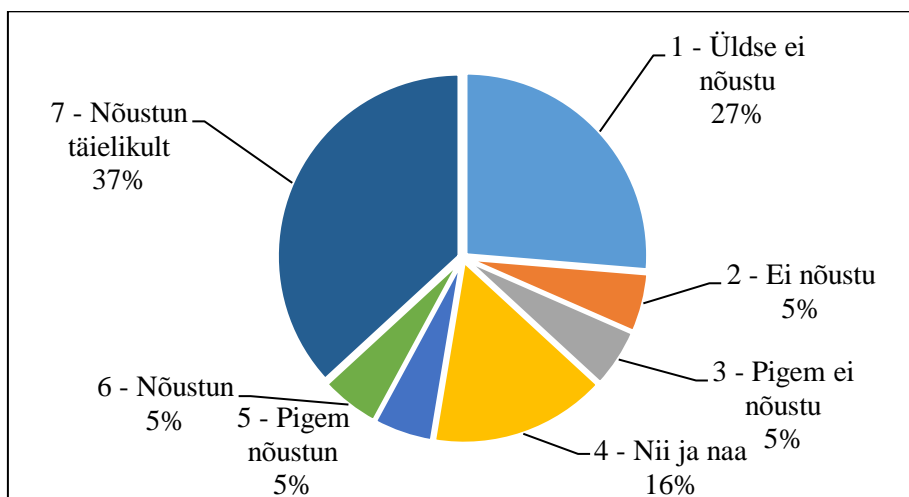
Joonis 16.2. Mikroettevõtete hinnang keskkonna mõjule
Allikas: Autori koostatud

Suurim erinevus tuli välja teguri „Lihtsalt pole vajadust” vastuste analüüsist. Joonisel 17.1 on väikeettevõtete vastused ning joonisel 17.2 mikroettevõtete vastused.

Väikeettevõtete populaarseimaks vastuseks oli „Üldse ei nõustu” (34%) ning mikroettevõtete vastuseks „Nõustun täielikult” (37%). Väikeettevõtete eitavate vastuste osakaal on kokku 50% ning nõustuvate osakaal 33%. Mikroettevõtetel on need näitajad vastavalt 37% ja 47%. Seega arvamus eelarvestamise vajalikkusest on üsna erinev.

Joonis 17.1. Eelarvestamise vajaduse hindamine väikeettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Joonis 17.2. Eelarvestamise vajaduse hindamine mikroettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

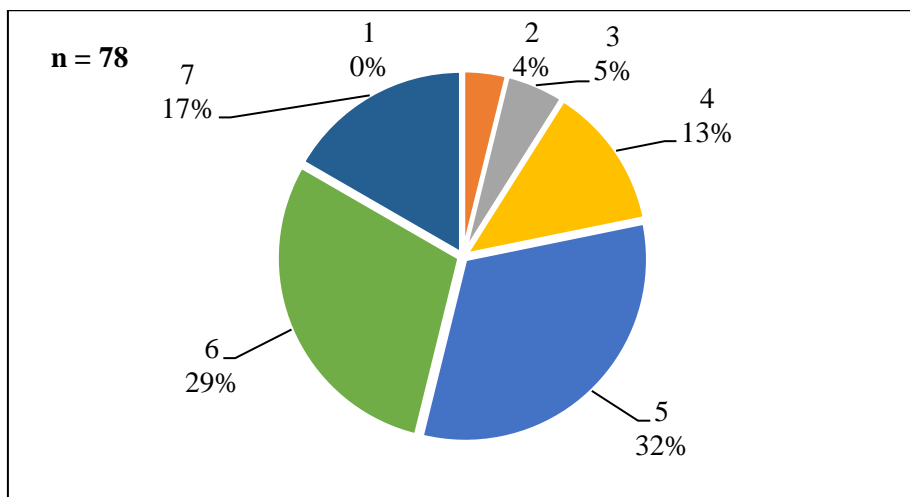
Peale seda andis autor vastajatele võimaluse oma eelarvestamist takistavaid tegureid juurde lisada. Seda võimalust kasutasid ära ainult väikeettevõtted, kaks ilma eelarveta ning kaks eelarvega. Ilma eelarveta ettevõtted tõid omalt poolt veel välja, et teenust pakkuva ettevõttena pole eelarvest nii palju kasu kui iga töötaja efektiivsuse võimendamisest ning omanikud ei soovi eelarvestamisega tegeleda. Üks eelarvega ettevõtetest tõi takistuseks veel välja prognoosimatuse ning teine lisas, et kuna tegemist on põllumajandusettevõttega, siis on otstarbekas planeerida tervet tsüklit.

2.2.5. Eesmärkide täitmine ning finantsiline edukus

Selles alapeatükis analüüsitakse vastanute eesmärkide täitmist ning finantsilist edukust. Jällegi võetakse arvesse nii eelarvega ettevõtete kui ka eelarveta ettevõtete vastuseid.

Oma strateegiliste/organisatsiooniliste eesmärkide täitmist tuli hinnata Likert-skaalal 7-palli süsteemis: 1 - Väga halvasti; 4 - Enam-vähem; 7 - Väga hästi.

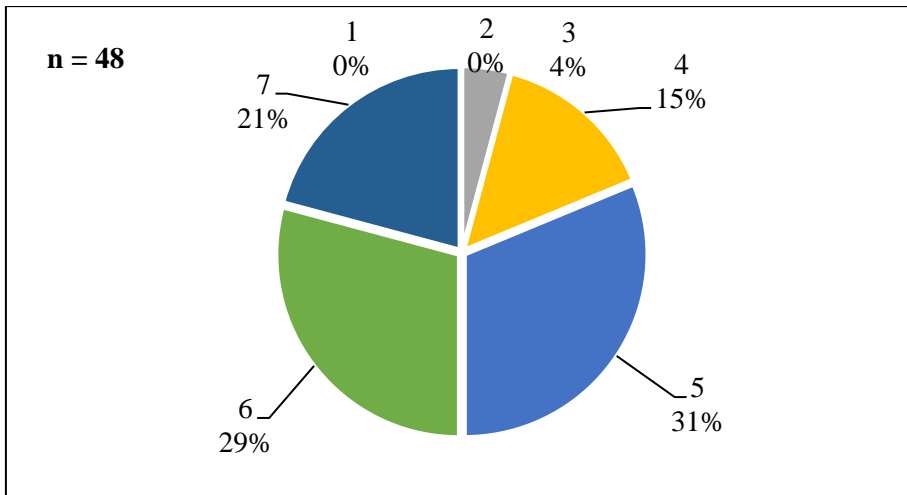
Joonis 18 annab ülevaate kõikide ettevõtete (n = 78) vastustest. Joonisel on näha hinnangu number ning selle all vastanute protsent.

Joonis 18. Terve valimi hinnang oma eesmärkide täitmisele
Allikas: Autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

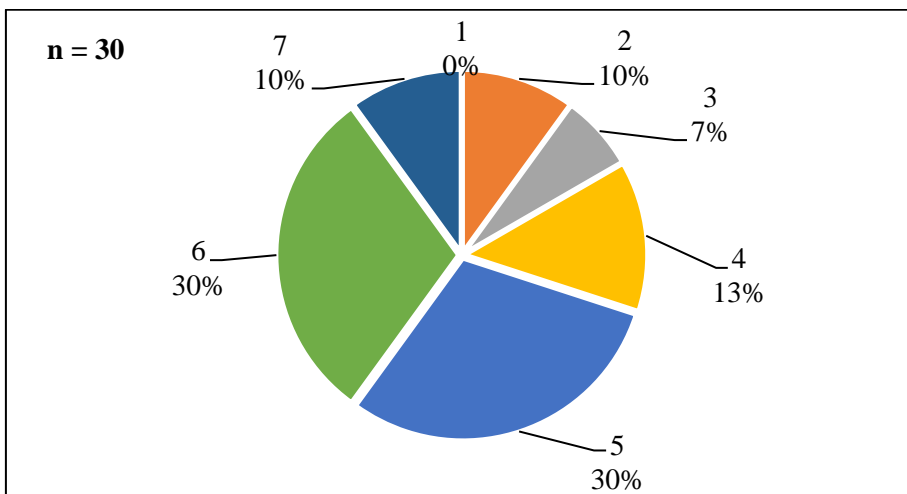
Kogu valimi peale anti oma strateegiliste ja organisatsiooniliste eesmärkide täitmisele keskmine hinne 5,28, mis on üsna hea tulemus. Enamasti anti hindeks 5 (32%), seejärel 6 (29%) ning seejärel 7 (17%). Hinnat 1 ei valinud mitte ükski ettevõtte.

Joonisel 19 on eelarvega ettevõtete vastused. Keskmine tulemus nende puhul on 5,48 punkti, mis on veel kõrgem kui terve valimi puhul. Enim valiti vastusevariandiks 5 (31%). Suur osa valis hindeks ka 6 (29%) ning 7 ehk väga hästi (21%). Variante 1 ehk väga halvasti ja 2 ei valitud ühtegi korda.

Joonis 19. Eelarvega ettevõtete hinnang oma eesmärkide täitmisele
Allikas: Autori koostatud lisa 5 toodud andmete alusel

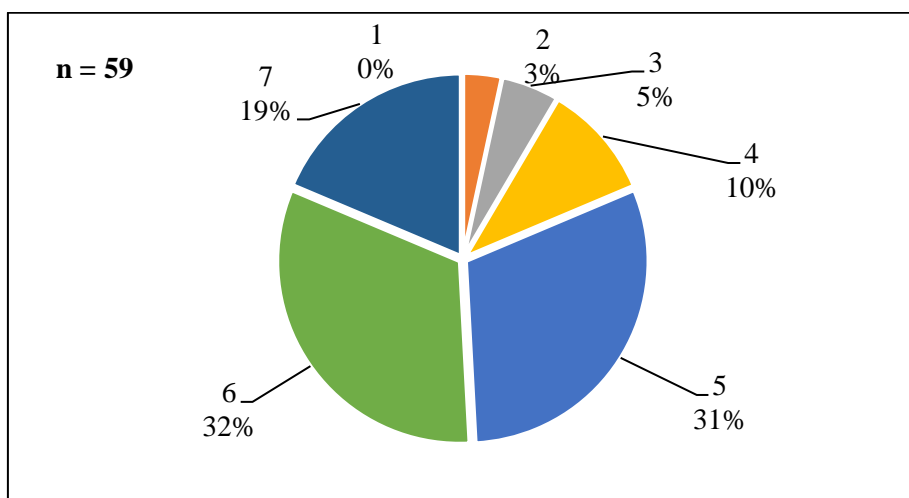
Joonisel 20 on nende ettevõtete vastused, kes eelarvet ei koosta.

Joonis 20. Eelarveta ettevõtete hinnang oma eesmärkide täitmisele
Allikas: Autori koostatud lisa 5 toodud andmete alusel

Eelarveta ettevõtete vastuste keskmine hinne on 4,93, mis on juba mõnevõrra madalam. Enamasti valiti vastusteks 6 (30%) ning 5 (30%). Järgmine oli populaarsuselt 4 (13%). Väga hästi ehk 7-ga hindavad oma tegevust 10% ehk 3 vastajat. Hinnet 1 ei valitud ühtegi korda.

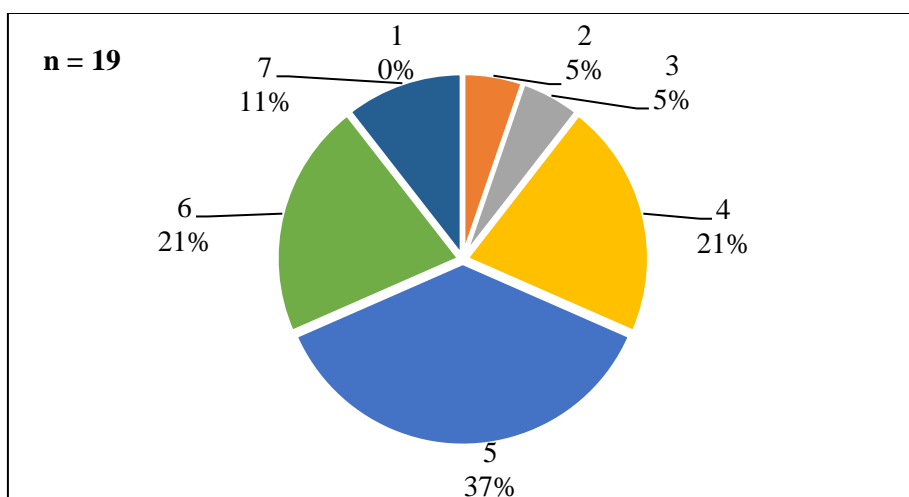
Joonisel 21 on väikeettevõtete arvamus eesmärkide täitmise kohta.

Joonis 21. Väikeettevõtete hinnang oma eesmärkide täitmisele
Allikas: Autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Nende ettevõtete keskmine hinne tuli kokku 5,39. Enamik hindas eesmärkide täitmist hindega 6 (32%) ning 5 (31%). Hinnet 7 anti mõnevõrra vähem (19%). Taaskord hinnet 1 ei valitud kordagi.

Joonisel 22 on aga mikroettevõtete hinnang.

Joonis 22. Mikroettevõtete hinnang oma eesmärkide täitmisele
Allikas: Autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Nende keskmiseks hindeks tuli 4,95. Kõige populaarsem vastus oli 5 (37%) ning võrdselt anti hindeks 6 (21%) ning 4 (21%). Vastusevarianti 1 ei valitud kordagi.

Järgmisena tuli vastajatel hinnata oma viimaste aastate finantsilist edukust. Seda jällegi Likert-skaalal 7-palli süsteemis: 1 - Väga halb; 7 - Väga hea. Vastused on esitatud tabelis 7 ja joonisel 23, kus on jällegi tulemused standardiseeritud vahemikku 0-1 ning arvutatud keskmised punktid.

Tabel 8. Finantsilise edukuse hinnangud

Vastajad	Keskmine
Kõik ettevõtted	0,67
Eelarvega ettevõtted	0,70
Eelarveta ettevõtted	0,64
Väikeettevõtted	0,68
Mikroettevõtted	0,66

Allikas: Autori koostatud lisa 5 toodud andmete alusel

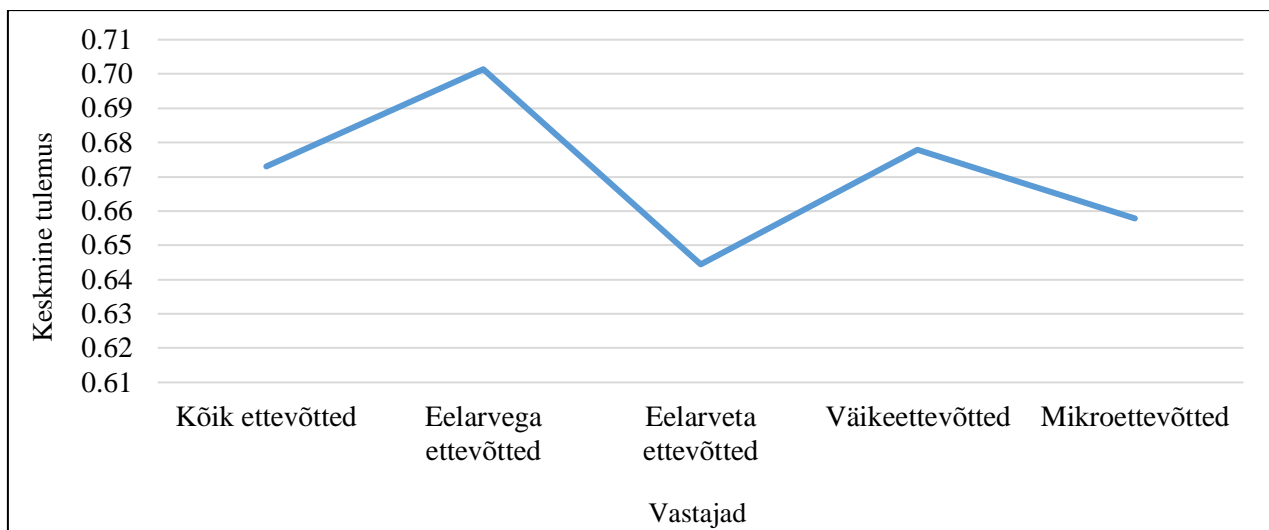
Tabelist selgub, et kõige rohkem on oma finantsilise edukusega rahul eelarvet omavad ettevõtted, kelle keskmine on kõrgeim ehk 0,70. Kõige madalam keskmine hinne on aga eelarveta ettevõtetel, milleks on 0,64. Kuna see tundub üsna oluline leid, otsustas autor leida korrelatsioonikordaja eelarve olemasolu ja finantsilise edukuse hinde vahel (vt Tabel 8).

Tabel 9. Seos eelarve olemasolu ja finantsilise edukuse vahel

Eelarvega ettevõtete keskmine hinnang finantsilisele edukusele	Eelarveta ettevõtete keskmine hinnang finantsilisele edukusele	Korrelatsioonikordaja
5,15	5,00	0,10

Allikas: Autori koostatud lisa 5 toodud andmete alusel

Nagu näha, siis korrelatsioonikordaja on üsna madal ($0,1 < 0,3$), mida peetakse väga nõrgaks seoseks. Selgus, et eelarve olemasolu ning finantsilise edukuse hinnangu vahel on seos väga nõrk. Ainult keskmiste hinnangute alusel võib öelda, et eelarve olemasolu tagab kõrgema finantsilise edukuse.

Joonis 23. Finantsilise edukuse hinnangud

Allikas: Autori koostatud lisa 5 toodud andmete alusel

Antud jooniselt on selgelt näha, kuidas kõigub gruppide vahel keskmine tulemus finantsilise edukuse kohta.

Küsitluse alguses sai ettevõtetest küsitud ka nende 2020. aasta käivet, kasumit ning bilansimahtu. Siinkohal on tabelis 10 need andmed kokku võetud ja arvatud nende keskmised tulemused erinevate gruppide lõikes.

Tabel 10. Vastanute keskmised käibed, kasumid ja bilansimahud

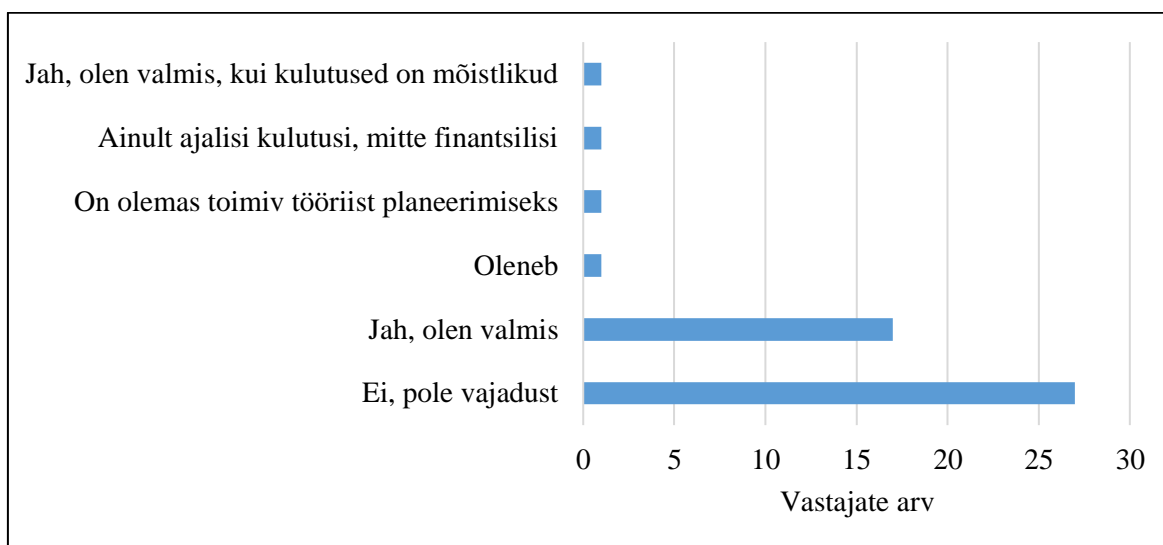
Vastajad	Käive (€)	Kasum (€)	Bilansimaht (€)
Kõik ettevõtted	2509,26	230,99	3285,73
Eelarvega ettevõtted	2774,77	246,63	3839,71
Eelarveta ettevõtted	2093,30	207,00	2406,99
Väikeettevõtted	3176,08	293,17	4123,60
Mikroettevõtted	473,71	44,46	632,47

Allikas: Autori koostatud

Antud tabeli alusel on väikeettevõtete tulemused kõige suuremad ning seega võib öelda, et tabelis 8 toodud finantsedukuse hinnang 0,68 tundub olevat õiglane. Kõige kõrgema hindega olid tabelis 8 eelarvet omavad ettevõtted ning tabelis 10 on nende saavutatud tulemused paremuselt teised.

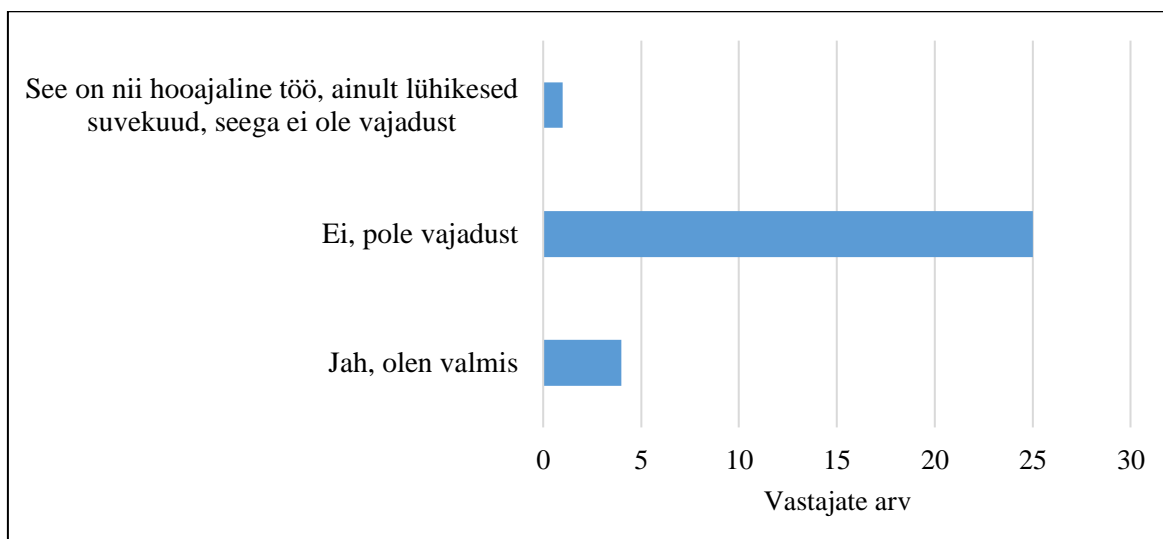
Viimane küsimus oli vabatahtlik ja uuris vastajatelt, kas nad on valmis tegema lisakulutusi selleks, et eelarvestamisprotsessi oma ettevõttes juurutada või siis juba olemasolevat protsessi täiustada.

Vaatamata sellele, et see oli vabatahtlik, avaldasid kõik vastanud oma arvamust. Siin eristatakse ainult eelarvega ja eelarveta ettevõtete vastuseid. Tulemused on esitatud joonisel 24 ja joonisel 25.

Joonis 24. Eelarvega vastanute plaanid eelarvestamisega
Allikas: Autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Üle poolte eelarvet omavatest ettevõtetest (56,25% ehk 27 vastanut) vastas, et olemasoleva eelarvestamisprotsessi täiendamiseks ei ole vajadust. 11 ettevõtet ehk 35,42% on valmis lisakulutusi tegema

Joonis 25. Eelarveta vastanute plaanid eelarvestamisega
Allikas: Autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Ettevõtetest, kellel eelarvet ei ole, vastas 83,33% (25 vastanut), et lisakulutusi eelarvestamisprotsessi juurutamiseks ei olda valmis tegema. 4 ettevõtet ehk 13,33% on valmis lisakulutusi tegema.

2.4. Olulisemad järeldused

Äsja kirjeldatud kvantitatiivse osa eesmärkideks oli teada saada, kuidas suhtuvad Eesti väikeettevõtted eelarvestamisse, mida üldse eelarvestatakse ja kuidas on eelarvestamine korraldatud. Küsitlusele vastas kokku 78 ettevõtet, neist 19 olid mikroettevõtted ning 59 tükki väikeettevõtted.

Lausa 58% mikroettevõtetest vastas, et nad ei koosta eelarvet. Ülejäänud 42% tegelevad eelarvestamisega vähemal või suuremal määral, kellest enamikul (26%) ei ole aastast eelarvet, kuid eelarvestatakse teatud projekte. Olulisemateks eesmärkideks on ettevõtte tegevuse koordineerimine ning ressursside efektiivne paigutamine ja kasutamine.

Väikeettevõtetest 32% ei tegele eelarvestamisega, kuid 41%-l on olemas aastane eelarve. Nemad väärtustavad eelkõige seda, et eelarve aitab strateegilisi eesmärke ellu viia ning ressursse efektiivselt kasutada.

Edasi analüüsiti ainult nende ettevõtete vastuseid, kes mingilgi määral tegelevad eelarvestamisega ning neid oli kokku 48 (8 mikroettevõtet ning 40 väikeettevõtet). Esimesena sooviti teada, millise perioodi kohta eelarvet koostatakse ning mida üldsegi eelarvestatakse. Tabelite koostamisel eristati vastuseid nii vastanute suuruse järgi kui ka eelarvestamisprotsessi kirjelduse järgi (kas rulluv, projektipõhine või aastane eelarve). Mikroettevõtete vastustest mingit populaarsemat arvestusperioodi esile ei kerkinud. Väikeettevõtete vastustest selgus, et enim koostatakse eelarvet aasta kohta (23 vastanut) ning seejärel kuu kohta (10 vastanut). Mikroettevõtted eelarvestavad eelkõige projekte ning seejärel oma toodetud tooteid/teenuseid või edasimüügiks mõeldud kaupsid, tegevusi, protsesse ja tootmistsehhe ning müügitulu, mis kõik said võrdselt vastuseid. Väikeettevõtete seas eelarvestatakse kõige rohkem müügitulu ning seejärel enam-vähem võrdsel tasemel soetatud tooteid/teenuseid, projekte ning oma toodetud tooteid/teenuseid või edasimüügiks mõeldud kaupsid.

Mikroettevõtete eelarvestamist võib peamiselt kirjeldada nii, et visioon ning eelarved on koostatud samade inimeste poolt, eelarvega viiakse ellu nii lühiajalisi kui ka pikaajalisi plaane ning kui ilmnevad mingid negatiivsed asjaolud ettevõtte tegevuses (mida eelarvega ette ei nähtud), siis reageeritakse sellele kohe ja proovitakse olukorda parandada. Väikeettevõtted kasutavad samuti eelarvet lühi- ja pikaajaliste plaanide täitmiseks. Lisaks jälgivad nad jooksvalt eelarve täitmist ja reageeritakse koheselt negatiivsetele ilmingutele, mille leidmisel mõeldakse välja korrigeerivad tegevused ning viiakse need ellu.

Takistavate tegurite keskmised hinnangud olid kõik alla keskmise, mille põhjal võiks järeldada, et tegelikult need asjaolud nii väga ei takistagi eelarve koostamist. Vaatama sellele suur hulk siiski ei eelarvesta. Mikroettevõtted nõustusid enim sellega, et eelarve koostamiseks ei ole lihtsalt vajadust ja see on liiga ajakulukas. Väikeettevõtted näevad keerulisemate takistustena suurt aja- ja ressursikulu ning seda, et ettevõtte tegutseb ebakindlas keskkonnas ning seetõttu on tuleviku ennustamine mõttetu.

Terve valim hindas oma eesmärkide täitmise edukust keskmise hindegaga 5,28, mis on üsna hea tulemus. Kui seal vastuseid eraldi vaadata, siis selgus, et eelarvega ettevõtete keskmine tulemus oli 5,48 ning eelarveta vastajate keskmine 4,93, mis on tunduvalt madalam. Seega eelarvega ettevõtted on oma eesmärkide täitmisega palju enam rahul kui eelarveta ettevõtted. Siis vaadati veel vastuseid ka ettevõtte suuruse lõikes. Mikroettevõtete keskmine tulemus oli 4,95 ning väikeettevõtete tulemus 5,39. See tundub üsna loogiline, sest viimaste seas oli eelarvega ettevõtete osakaal palju suurem.

Lisaks hinnati ka oma finantsilist edukust, millest selgus, et suurim on see eelarvega ettevõtetel ning väikseim eelarveta ettevõtetel. Korrelatsioon nende vahel (eelarve olemasolu ja finantsiline edukuse) on aga väga nõrk ning seega võib öelda, et seos nende vahel esineb puhtalt keskmiste tulemuste alusel.

KOKKUVÕTE

Antud bakalaureusetöö eesmärkideks oli välja uurida, kuidas suhtuvad Eesti väikeettevõtted (10 kuni 49 töötajat) eelarvestamisse ja mida üldsegi eelarvestatakse ning kaardistada tegurid, mis takistavad eelarve koostamist. Nende täitmiseks töötati läbi vastav teaduslik kirjandus, analüüsiti eelarvestamist ning väikeettevõtlust ja viidi läbi küsitlus Eesti väikeettevõtete seas.

Töö esimene osa analüüsis põhjalikult eelarvestamise protsessi, selle positiivseid ja negatiivseid külgi ning põhilisi meetodeid. Samuti kirjeldati seal ka väikeettevõtluse olemust, olukorda Eestis ja eelarvestamist väikeettevõtetes. Teises osa toodi välja kvantitatiivse uuringu tulemused, mis koostati tuginedes järgmistele uurimisküsimustele: (1) Kuidas suhtuvad Eesti väikeettevõtted eelarvestamisse?; (2) Mida need ettevõtted eelarvestavad?; (3) Kuidas korraldatakse nendes ettevõtetes eelarvestamist?; (4) Millised tegurid takistavad eelarve koostamist?

Küsitlus saadeti laiali Eesti väikeettevõtetele, millele kogunes kokku 78 vastust. Vastuseid uurima hakates selgus, et mõned neist olid ka mikroettevõtete omad ning kuna neid oli üsna arvestatav hulk, siis võeti ka need arvesse. 24% (19 vastanut) olid mikroettevõtted ning ülejäänud (59 vastanut) väikeettevõtted. Vastamismäär oli umbes 9,2%, mis ei andnud alust teha järeldusi kogu üldkogumi suhtes, aga lõi siiski hea võimaluse võrrelda erinevaid suurusgruppe.

Vastustest selgus, et mikroettevõtetest koguni 58%-l ei ole eelarvet ning 26%-l ei ole aastast eelarvet, kuid eelarvestatakse teatud projekte ning ülejäänutel on eelarve olemas. Arvestusperioodideks on nii kuu, kvartal, aasta, kuid eelarvet koostatakse ka projekti- ja hooaja põhiselt. Nemad eelarvestavad peamiselt projekte, oma toodetud tooteid/teenuseid ning tegevus ja protsesse. Eelarvega mikroettevõtted hindavad kõnealuse protsessi juures seda, et see aitab ettevõtte tegevust koordineerida, ressursse efektiivselt kasutada ning strateegilisi eesmärke ellu viia.

Väikeettevõtted jagunesid nii, et 32% ei eelarvesta, 15%-l ei ole aastast eelarvet, kuid eelarvestatakse teatud projekte ning teistel on eelarve olemas. Nemad koostavad eelarvet peamiselt

aasta kohta, kui populaarsed vastused olid ka kuu ning vähemal määral kvartal. Eelarvestatakse peamiselt müügitulu, projekte ning oma toodetud tooteid/teenuseid. Sarnaselt mikroettevõtetega peetakse eelarvestamise eesmärkideks strateegiliste eesmärkide elluviimist ja ressursside efektiivset kasutamist.

Peamised tegurid, mis takistavad eelarve koostamist, on vajalike teadmiste ja oskuste puudus, aja- ja ressursikulu, ebakindel tegutsemiskeskond, ettevõtte tegevuse piiramine ning vajaduse puudumine. Mikroettevõtted leiavad, et eelarve koostamiseks ei ole lihtsalt vajadust ja see on liiga ajakulukas. Väikeettevõtted näevad keerulisemate takistustena suurt aja- ja ressursikulu ning seda, et ettevõtte tegutseb ebakindlas keskkonnas ning seetõttu on tuleviku ennustamine mõttetu.

Enim saavutavad oma eesmärgid ja finantsilist edukust ettevõtted, kes tegelevad eelarvestamisega. Mõlema näitaja puhul olid nende keskmised tulemused kõige kõrgemad. Kõige madalamad punktid olid aga eelarveta ettevõtetel. Kuna see tundus üsna oluline leid, arvutati eelarve olemasolu (või mitte olemasolu) ja finantsilise edukuse vahel korrelatsioonikordaja, mis tuli 0,1, mis on väga madal ehk seos eelarvestamise ja finantsilise edukuse vahel on väga nõrk. Seega seos nende kahe näitaja vahel esineb ainult keskmiste tulemuste alusel.

Käesoleva töö eesmärgid said täidetud, millega leiti, kuidas jagunevad valimi arvamused eelarvestamise kohta, mida eelarvestatakse ja millised tegurid takistavad selle protsessi edenemist. Lisaks andis töö ka aimu, milline on Eestis olukord eelarvestamisega ja seda eriti väikeettevõtetes ning mikroettevõtetes.

SUMMARY

BUDGETING IN ESTONIAN SMALL ENTERPRISES

Ann Silva Elmaste

Budget is a necessary management tool for many companies to help the company as a whole achieve its goals. The budgeting process is one of the most effective ways to keep a company and its finances at the desired level. Despite the positive aspects of budgeting, there are also companies in Estonia that do not prepare a budget for themselves. Budgeting is a process that requires more in-depth analysis and evaluation of the effectiveness and necessity of certain aspects. It is also necessary to set goals and objectives and that is why the author wanted to know what Estonian small businesses think about budgeting and to what extent it is dealt with. The work focused on small businesses, because small businesses are very common in Estonia and budgeting is not as popular among them as in larger companies, and the author wants to know the reasons for this. Companies with 10-49 employees are considered small enterprises.

The purpose of this bachelor's thesis was to find out how Estonian small enterprises (10 to 49 employees) view budgeting, what they budget and to map the factors that hinder budgeting. In order to fulfill them, the author analyzed budgeting and small businesses on the basis of relevant scientific literature and conducted a survey among Estonian small enterprises.

The first part of the work analyzed thoroughly the budgeting process, its pros and cons and the main methods. It also described the nature of small businesses, the situation in Estonia and budgeting in small enterprises. The second part presented the results of the quantitative survey, which was compiled on the basis of the following research questions: (1) How do Estonian small companies view budgeting?; (2) What do these companies budget; (3) How is budgeting organized in these companies?; (4) What are the factors that hinder budgeting?

The survey was sent to Estonian small enterprises and a total of 78 responses were received. Examination of the replies revealed that some of them were also given by micro-enterprises and, as there were quite a large number of them, they were also taken into account. 24% (19 respondents) were micro-enterprises and the rest (59 respondents) were small enterprises. The response rate was around 9.2%, which did not allow to make conclusions about the population as a whole, but nevertheless provided a good opportunity to compare different size enterprises.

The responses showed that as many as 58% of micro-enterprises do not have a budget and 26% do not have an annual budget, but certain projects are budgeted and the rest have a budget. The accounting periods are more often a month, a quarter or a year, but the budget is sometimes also prepared on the basis of a project or a season. They mainly budget projects, their own products/services, activities and processes. The aspects, that micro-enterprises value the most about budgeting, are that it helps to coordinate the company's activities, use resources efficiently and achieve strategic goals.

The answers of small businesses showed that 32% of them do not budget, 15% do not have an annual budget, but certain projects are budgeted and others have a budget. They mainly budget on an annual basis, but also on a monthly basis and to a lesser extent, on a quarterly basis. They mainly budget sales revenue, projects and their own products/services. Like micro-enterprises, the objectives of budgeting are considered to be the implementation of strategic goals and the efficient use of resources.

The main factors that hinder budgeting are the lack of necessary knowledge and skills, the time and resources spent, the uncertain operating environment, the limitation of the company's activities and the lack of need to budget. Micro-enterprises find that budgeting is simply not necessary and too time-consuming. The main obstacles for small businesses are the high consumption of time and resources and the fact that the company operates in an uncertain environment and it is therefore pointless to predict the future.

The results also showed that the companies that have a budget are achieving their goals and have higher financial success than companies without a budget.. For both indicators, their average scores were the highest. However, companies without a budget had the lowest points. As this seemed to be a rather important finding, a correlation coefficient was calculated between the

existence (or non-existence) of the budget and financial success, which was 0.1 and that is very low, i.e. the link between budgeting and financial success is very weak. Thus, the relationship between these two indicators is based only on average results.

The objectives of this work were met, which were to find out how the sample's views on budgeting are divided, what is budgeted, and what factors hinder the progress of this process. In addition, the work also gave an idea of the situation with budgeting in Estonia, especially in small and micro enterprises.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Activity-Based Budgeting*. Corporate Finance Institute. Kättesaadav: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/accounting/activity-based-budgeting/>, 27. aprill 2022.
- Alver, J., Reinberg, L. (2002). *Juhtimisarvestus* (2. tr.). Tallinn: Deebet.
- Annual Report on European SME 2020/2021*. (2021). Euroopa Komisjon. Kättesaadav: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/46062>, 24. aprill 2022.
- Aru, S. (2017). Purpose for Budgeting - Literature Review. *International Journal of Science Technology and Management*, 6, 15-28.
- Cowan, L. (2019). *Eight Common Reasons Small Businesses Fail*. Kättesaadav: <https://www.forbes.com/sites/ellevate/2019/10/24/eight-common-reasons-small-businesses-fail/?sh=35e1026d4fbb>, 24. aprill 2022.
- Eesti Statistikaamet (2022). ER025: statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted töötajate arvu ja tegevusala (EMTAK 2008) järgi [E-andmebaas]. Kättesaadav: https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_majandusüksused_ettevetjad/ER025/table/tableViewLayout2, 23. aprill 2022.
- Enhancing the Contributions of SMEs in a Global and Digitalised Economy*. (2017). OECD. Kättesaadav: <https://www.oecd.org/industry/C-MIN-2017-8-EN.pdf>, 24. aprill 2022.
- Foster, T. A. (2017). *Budget Planning, Budget Control, Business Age, and Financial Performance in Small Businesses*. Kättesaadav: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4708&context=dissertations&httpsredir=1&referer=>, 28. aprill 2022.
- Greenbaum, J. (2016). *Mikro- ja väikeettevõtjate aruandlus muutub lihtsamaks*. Kättesaadav: <https://www.rmp.ee/raamatupidamine/raamatupidamine-yldiselt/mikro-ja-vaikeettevotjate-aruandlus-muutub-lihtsamaks-2016-02-02>, 11. aprill 2022.
- Horngren, C. T., Sundem, G. L., Burgstahler, D., Schatzberg, J. (2014). *Introduction to Management Accounting* (16th ed.). Essex, Inglismaa: Pearson Education Limited.
- Karu, S., Zirnask, V. (2004). *Eelarvestamine - üks strateegilise controllingu juurutamise eeldusi organisatsioonis*. Tartu: Rafiko Kirjastus OÜ.
- Kuura, A. (2001). *Väikeettevõtlus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.

- Libby, T., Lindsay, R.M. (2010). Beyond Budgeting or Budgeting Reconsidered? A Survey of North-American Budgeting Practice. *Management Accounting Research*, 21, 56-75.
- Lobonțiu, G., Lobonțiu, M. (2014). The owner-manager and the functional management of a small firm. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 124, 552-561.
- Lynn, M. P., Madison, R. L. (2004). A Closer Look at Rolling Budgets. *Management Accounting Quarterly*, 6, 60-64.
- Maduekwe, C. (2016). The use of budgets by small and medium enterprises in Cape Metropolis, South Africa. *Problems and Perspectives in Management*, 14, 183-191.
- Mulani, J., Chi, G., Yang, J. (2015). Effects of the budgetary process on SME's performance: An Exploratory study based on Selected SME's in India. *Research Journal of Finance and Accounting*, 6, 135-153.
- Mustafa, B. (2022). *Why Your Small Business Needs A Budget*. Kättesaadav: <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2022/02/07/why-your-small-business-needs-a-budget/?sh=38e2104b1233>, 23. aprill 2022.
- Natter, E. (2018). *What Are the Benefits of Businesses for the Local Economy*. Kättesaadav: <https://smallbusiness.chron.com/benefits-businesses-local-economy-265.html>, 23. aprill 2022.
- Roddy, S. (2021). *How Small Businesses Budget*. Kättesaadav: <https://clutch.co/accounting/resources/why-small-businesses-need-budgets>, 23. aprill 2022.
- Types of Budgets*. Corporate Finance Institute. Kättesaadav: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/accounting/types-of-budgets-budgeting-methods/>, 27. aprill 2022.
- VKEde määratlust käsitlev teatmik. (2015). Euroopa Komisjon. Kättesaadav: https://www.kik.ee/sites/default/files/st_ressursitohusus_riigiabi_vke.pdf, 24. aprill 2022.
- Welsch, G. A., Hilton, R. W., Gordon, P. N. (1988). *Budgeting: Profit Planning and Control* (5th ed.). New Jersey, USA: Prentice Hall.
- Wienhold, M. (2015). *Better Budgeting methods – a comparative effect analysis on traditional budgeting problems*. Kättesaadav: https://repositorio.ucp.pt/bitstream/10400.14/18798/1/Master_Thesis_Marcus_Wienhold_final.pdf
- Äripäeva infopank (2022). Müügi- ja turundusnimekirjade koostamine ettevõtetest. Kättesaadav: <https://infopank.ee/otsing/ettevotted>, 25. aprill 2022.
- Yvanovich, R. (2019). *5 Most Common Budgeting Approaches and Their Pros & Cons*. Kättesaadav: <https://blog.trginternational.com/what-are-the-most-common-approaches-to-budgeting>, 26. aprill 2022.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

1. Milline on Teie ettevõtte vanus?*
1. Alla 5 aasta
 2. 5-10 aastat
 3. 11-15 aastat
 4. Üle 15 aasta
-
2. Kui suur on Teie ettevõtte töötajate arv?*
1. Alla 10
 2. 10-20
 3. 21-30
 4. 31-40
 5. 41-50
-
3. Mis on Teie ettevõtte tegevusvaldkond?*
-
4. Kui suur oli Teie ettevõtte 2020.a käive (tuh. €)?
-
5. Kui suur oli Teie ettevõtte 2020.a kasum (tuh. €)?
-
6. Kui suur oli Teie ettevõtte bilansimaht 2020.aastal (tuh. €)?
-
7. Milline järgnevatest väidetest kirjeldab kõige paremini Teie organisatsiooni eelarvestamisprotsessi? *
1. Rulluv eelarve (*rolling*)
 2. Ettevõttel on aastane eelarve
 3. Ettevõttel ei ole eelarvet (edasi küsimuse nr 13 juurde)
 4. Ettevõttel ei ole aastast eelarvet, aga eelarvestame teatud projekte

8. Millise perioodi kohta koostate eelarvet?*

1. Nädal
2. Kuu
3. Kvartal
4. Aasta
5. Muu (vaba vorm)

9. Mida Te eelarvestate?

- Tooted/teenused
- Üksused
- Projektid
- Müügikanalid
- Muu (vaba vorm)

10. Palun hinnake eelarve koostamise vajadust oma ettevõttes 7-palli süsteemis. Eelarve koostamise üldised eesmärgid on: *

Eesmärk	1 - Üldse ei nõustu	2	3	4- Nii ja naa	5	6	7 - Nõustun täielikult
Ettevõtte tegevuse koordineerimine							
Strateegiliste eesmärkide elluviimine							
Koostöö ja kommunikatsiooni edendamine							
Juhtide tegevuse hindamine							
Kontrolli teostamine							
Laenude, toetuste taotlemine							
Ressursside efektiivne paigutamine/kasutamine							

Potentsiaalsete probleemide ennetav avastamine							
Töötajate motiveerimise vahend püstitatud eesmärkide saavutamiseks							

11. Kui Teil on veel mõni eesmärk, mida eelmises punktis ei ole kirjas, siis saate selle siia lisada.

12. Hinnake palun järgnevate väidete täpsust 7-palli süsteemis Teie ettevõtte seisukohast lähtudes. *

Väide	1 - Üldse ei nõustu	2	3	4 - Nii ja naa	5	6	7 - Nõustun täielikult
Visioon ning eelarved on formuleeritud samade inimeste poolt							
Eelarvestamine on vajalik nii lühiajaliste kui ka pikaajaliste plaanide elluviimiseks							
Meie eelarve on tugevalt seostatud ettevõtte eesmärkidega							
Kindlaks on määratud tulemuslikkuse põhinäitajad, mille abil mõõta eelarvete efektiivsust/ebaefektiivsust							
Eelarvete koostamisel võetakse arvesse majandus- ning konkurentsikeskkonda							
Jälgitakse jooksvalt eelarve täitmist ja reageeritakse koheselt negatiivsetele ilmingutele							
Negatiivsete ilmingute korral mõeldakse välja korrigeerivad tegevused ja viiakse need ellu							

13. Mil määral nõustute järgneva väitega: „Ettevõtte strateegilisi/organisatsioonilisi eesmärke on lihtsam ellu viia kui ettevõttel on eelarve olemas“? *

1 – Üldse ei nõustu	2	3	4	5	6	7 – Nõustun täielikult
---------------------	---	---	---	---	---	------------------------

14. Hinnake palun eelarve koostamist takistavaid tegureid 7-palli skaalal.

Tegur	1 - Üldse ei nõustu	2	3	4 - Nii ja naa	5	6	7 - Nõustun täielikult
Vajalike teadmiste ja oskuste puudus							
Liiga ajakulukas							
Protsess kulutab liialt ressursse							
Ettevõtte tegutseb ebakindlas keskkonnas, seega tuleviku ennustamine tundub mõttetu							
Eelarve on kui jäiga struktuuriga piirang, mis takistab ettevõtte kasvu							
Lihtsalt ei ole vajadust							

15. Kui Teil on veel mõni põhjus, mida pole eelmises küsimuses mainitud, siis saate selle siia lisada.

16. Hinnake palun 7-palli skaalal, kas Teie ettevõtte on suutnud täita oma viimase perioodi strateegilisi/organisatsioonilisi eesmärke. *

1 – Väga halvasti	2	3	4	5	6	7 – Väga hästi
-------------------	---	---	---	---	---	----------------

17. Palun hinnake oma ettevõtte finantsilist edukust viimastel aastatel 7-palli skaalal.*

1 – Väga halb	2	3	4	5	6	7 – Väga hea
---------------	---	---	---	---	---	--------------

18. Kas olete valmis tegema lisakulutusi selleks, et eelarvestamisprotsessi oma ettevõttes juurutada või siis juba olemasolevat protsessi täiustada?

- a. Jah, olen valmis
- b. Ei, pole vajadust
- c. Mu

Lisa 2. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Ann Silva Elmaste

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eelarvestamine Eesti väikeettevõtetes“, mille juhendaja on Tarmo Kadak

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.

11.05.2022

